

Nota van antwoord

bij de Natura 2000 beheerplannen

- Holtingerveld, en
- Fochteloërveen

Datum: november 2016

Status: definitief

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Zienswijzen	
a. Holtingerveld	4
b. Fochteloërveen	8
3. Ambtshalve wijzigingen	38

1. Inleiding

In deze Nota van antwoord beantwoordt Gedeputeerde Staten van de provincie Drenthe (GS) de zienswijzen over de Natura 2000-ontwerpbeheerplannen Fochteloërveen en Holtingerveld, in overeenstemming met de provincie Fryslân en het Rijk.

Proces

De termijn waarop belanghebbenden hun zienswijze over de ontwerpbeheerplannen konden indienen, is aangekondigd met een kennisgeving in de lokale bladen in de provincie Drenthe en voor Fochteloërveen ook in de gemeente Ooststellingwerf (Frl) van 8 juni 2016. Van 9 juni 2016 tot en met 20 juli 2016 was het mogelijk om de ontwerpbeheerplannen, evenals de onderliggende stukken, in te zien op de website van de provincie Drenthe, in het provinciehuis van de provincie Fryslân en in de gemeentehuizen van de gemeentes Westerveld, Noordenveld en Ooststellingwerf (Frl). Tijdens deze periode kon iedereen die dat wilde schriftelijk of via internet reageren op de plannen, onderwerpen aan de orde stellen, oplossingen aandragen en reageren op eventuele onjuistheden. Ook zijn er, voorafgaand aan de terinzageleggingperiode in december 2015, informatieavonden en beantwoording van vragen geweest door projectmedewerkers.

Zienswijzen

GS ontvingen over de aangeboden stukken in totaal 14 zienswijzen. Elf zienswijzen ten aanzien van het ontwerpbeheerplan Fochteloërveen en drie zienswijzen betreffende het ontwerpbeheerplan Holtingerveld.

Leeswijzer

Voor het beantwoorden van de zienswijzen zijn in deze nota alle vragen, opmerkingen, suggesties, adviezen en aanbevelingen geordend per zienswijze en onderverdeeld in deelzienswijzen. Onder elke deelzienswijze is het antwoord van GS weergegeven. Voor zover dit leidt tot aanpassingen in het desbetreffende beheerplan is dit in groen weergegeven.

Daarnaast is er nog een aantal ambtshalve wijzigingen doorgevoerd, om omissies in het beheerplan te herstellen.

Vervolprocedure

Na verwerking van de resultaten van de zienswijzen, advies en bestuurlijk overleg over de ontwerpbeheerplannen hebben GS ingestemd met het beheerplan voor Fochteloërveen en Holtingerveld en deze beheerplannen vastgesteld. Dit gebeurt voor het Fochteloërveen in overeenstemming met het ministerie van Economische Zaken, het ministerie van Justitie en de provincie Fryslân. Dit gebeurt voor het Holtingerveld in overeenstemming met het ministerie van Economische Zaken en het ministerie van Defensie.

Het beheerplan wordt vastgesteld voor een periode van zes jaar. In die periode worden de ontwikkelingen in het gebied en het resultaat van de maatregelen gevolgd. Aan het einde van de looptijd van het beheerplan volgt een integrale evaluatie die informatie moet geven voor een eventuele herziening in het volgende beheerplan.

2. Zienswijzen

a. *Holtingerveld*

Indiener: Stichting Bargerveen

ZIENSWIJZE:

Het vrijstellen van venranden kan in situaties waar de zeer zeldzame brede geelgerande waterroofkever (*Dytiscus latissimus*, HR IV-soort, H1081) voorkomt, leiden tot het ongeschikt raken van de vennen voor deze soort.

Juist vennen waarvan de randen gedeeltelijk overgroeid worden met struiken en bomen vormen leefgebied voor kokerjuffers en hun larven. Kokerjuffers vormen het stapelvoedsel voor brede geelgerande waterroofkever. Voor een succesvolle voortplanting is een groot aanbod van kokerjuffers nodig. In het beheerplan wordt weliswaar aangegeven dat de brede geelgerande waterroofkever in het gebied voorkomt, maar er worden geen maatregelen of beperkingen voor het uitvoeren van maatregelen aan gekoppeld. Indiener spreekt zijn zorg uit dat de voor Nederland unieke populatie sterk wordt aangetast indien zonder kennis van zaken ten aanzien van de brede geelgerande waterroofkever venoevers worden vrijgesteld van vegetatie of worden geplagd.

Antwoord:

Indiener van deze zienswijze wijst er terecht op dat het leefgebied van de brede geelgerande waterroofkever niet vernield mag worden. Bij het uitwerken van de voor de wel aangewezen habitattypen te nemen maatregelen uit het beheerplan zal het potentieel leefgebied van de brede geelgerande waterroofkever dan ook moeten worden ontzien. De door de Stichting Bargerveen aangedragen en nog aan te dragen informatie helpt daarbij. De tekst van het beheerplan wordt in deze zin aangepast.

Indiener: G. Hilbrands

DEELZIENSWIJZE 1:

Indiener betreurt het dat de Heide-expres een vergunning heeft gekregen zonder voorafgaande toetsing aan de instandhoudingsdoelstellingen. Indiener merkt bovendien op dat de gemeente het rijden op meer routes heeft vergund dan is aangegeven op figuur 4.5a van het beheerplan. Indiener stelt voor om:

- a) geen nieuw gebruik van motorische voertuigen toe te staan;
- b) de door de gemeente aangegeven routes alsnog te toetsen aan de relevante wetgeving (FF-wet/Nb-wet);
- c) Indien de onder b genoemde toets voor de heide-expres positief uitvalt, de vergunde routes te beperken tot de locaties waar ze op figuur 4.5a zijn aangegeven;
- d) Het broedseizoen nader definiëren tot de periode van 15 maart tot 15 augustus
- e) De plaatsen waar gestopt wordt en de passagiers mogen uitstappen beperkt te houden en deze op kaart vastleggen.

Antwoord:

Momenteel rijdt de Heide-Expres met een gemeentelijke vergunning. Bij de provincie loopt inmiddels een afzonderlijk vergunningentraject voor de NBwet. In dat kader wordt getoetst aan de Natura 2000 instandhoudingsdoelen. In samenspraak met beheerders / eigenaars is daarbij o.a. de route onderwerp van discussie. Hetzelfde geldt voor de mogelijkheden tot uitstappen voor passagiers. Het benoemen van het aspect van broedende vogels is op zich terecht, maar hiervoor geldt reeds regelgeving vanuit de Flora- en Faunawet. Een en ander vindt u aldus verwoord terug in het ontwerpbeheerplan. De zienswijze leidt op dit punt al met al dan ook niet tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 2:

Indiener stelt dat de terreinbeheerder als verantwoordelijke instantie de hondenloslooproutes bij het bepalen van de hondenloslooproutes onvoldoende rekening heeft gehouden met de aanwezigheid van beschermd leef- en broedgebied. Bovendien zijn er teveel hondenloslooproutes. Indiener suggereert om de in figuur 4.5b aangegeven routes te toetsen aan de flora- en faunawet. Indiener stelt voor om:

- a) De voorgestelde hondenloslooproutes te heroverwegen en met behulp van een ornitholoog te komen tot andere afwegingen.
- b) De hondenloslooproute die begint aan de Schipslootweg te laten vervallen met als alternatief een route bij de genieput.
- c) Het laten loslopen van honden in het broedseizoen (15 maart – 15 augustus) niet toe te staan.

Antwoord:

De hondenloslooproute en de ATB route zijn bepaald in samenspraak met de beheerders/eigenaren. Hierbij is meegenomen dat de loop van de routes geen significant negatieve effecten mogen hebben op de Natura 2000-doelen.

a) Omdat het Holtingerveld geen Vogelrichtlijngebied is, zijn voor wat betreft de doelstellingen geen ornithologische waarden aan de orde. Uiteraard staat het de eigenaren/beheerders vrij om in goed overleg de routes aan te passen mits daarbij geen Natura 2000-doelen negatieve effecten ondervinden

b) Zie a.

c) Broedende vogels zijn beschermd door de flora- en faunawet. Verstoring en vernielen van broedgevallen door loslopende honden ressorteert derhalve onder deze wet.

De zienswijzen onder deze deelzienswijze kunnen daarom niet leiden tot aanpassingen in het beheerplan.

Indiener: LTO-Noord

DEELZIENSWIJZE 1:

Indiener merkt op dat figuur 3.14 (blz. 62) een weergave is van het Leekstermeergebied. Deze moet vervangen worden door de juiste kaart van het Holtingerveld.

Antwoord:

Indiener maakt deze opmerking terecht.

De zienswijze wordt op dit punt derhalve overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 2:

Indiener merkt op dat kaart XXX (blz. 123) een momentopname is van het grondgebruik. Dit zou duidelijker in de tekst moeten staan.

Antwoord:

De suggestie van indiener verduidelijkt inderdaad de bestaande tekst. De zienswijze wordt op dit punt derhalve overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 3:

Indiener merkt op dat er in het zuidwestelijke deel van het Natura 2000 gebied landbouwgebieden binnen de begrenzing liggen. Dit mag niet leiden tot beperkingen voor het optimaal landbouwkundig gebruik van deze percelen.

Antwoord:

Het huidige landbouwkundige gebruik van de betreffende percelen is getoetst, waarbij geen significante effecten op de instandhoudingsdoelen zijn vastgesteld, behoudens het cumulatieve effect van de stikstofemissie. Dit onderdeel is ondervangen met het PAS. De huidige landbouwkundige activiteiten kunnen dan ook onveranderd worden voortgezet.

Indien toekomstige activiteiten wezenlijk afwijken van het huidige gebruik, dan is een nieuwe toetsing noodzakelijk.

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de tekst van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 4:

Indiener is van mening dat het loslaten van wilde, grote grazers als wisent en edelhert alleen mogelijk kan zijn als er een deugdelijk hek om het gebied komt te staan zodat de landbouwgronden geen schade ondervinden van deze dieren.

Antwoord:

Het inzetten van wilde, grote grazers is in het Holtingerveld niet aan de orde. GS overweegt de inzet onder voorwaarden alleen in het Drents-Friese Wold. De discussie over introductie van wilde grazers als wisent en edelhert in het gebied Holtingerveld valt dan ook buiten de reikwijdte van Natura 2000.

Deze zienswijze leidt dan ook niet tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 5:

Indiener is de mening toegedaan dat het behoud van aanwezige waarden centraal moet staan. Teruggrijpen op herstel van oorspronkelijke natuurwaarden en hydrologie moet geen op zichzelf staand doel zijn. Verder acht indiener het onverstandig om vooruitlopend op het onderzoek vooraf mogelijke oorzaken van verdroging te noemen. Indiener suggereert om de tekst op pagina 161 dienovereenkomstig aan te passen.

Antwoord:

Het verbeteren van de hydrologische situatie in het Holtingerveld is essentieel voor het behalen van de Natura 2000-doelstellingen. Met indiener van zienswijzen zijn eens dat hierbij herstel van de oorspronkelijke natuurwaarden geen doel op zich is. Leidend zijn de

Natura 2000-instandhoudingsdoelstellingen voor het gebied. Om een gedegen onderzoek te kunnen verrichten, is het verstandig om vooraf mogelijke oorzaken van de verdroging aan te wijzen, zodat deze in het onderzoek betrokken kunnen worden. Onderzoek moet vervolgens uitwijzen of en in hoeverre de aangedragen bronnen van verdroging relevant zijn voor het behalen van de gestelde Natura 2000-instandhoudingsdoelen.

Aanpassing van de tekst van het beheerplan achten wij op dit punt, kortom, noch nodig noch gewenst.

DEELZIENSWIJZE 6:

Informatie uit een voortoets van een landbouwperceel over beregening en drainage kan mogelijk meegenomen worden in het onderzoek.

Antwoord:

Het onderzoek is nog niet concreet ingevuld. Informatie verzamelen voor het hydrologische onderzoek vindt plaats wanneer het onderzoek wordt opgestart. De informatie uit het onderzoek naar drainage en beregening van indiener is daarbij welkom.

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de tekst van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 7:

Indiener vreest dat het opnemen van een deel van de percelen in de Ootmaantlanden binnen de Natura 2000 begrenzing uiteindelijk zal leiden tot inbreuk op het landbouwbelang. Figuur 6.1 (blz. 163) suggereert dat er buiten de begrenzing mogelijk maatregelen zijn voorzien. Indiener ziet graag dat dit aspect van de kaart wordt geschrapt.

Antwoord:

Er is geen aanleiding om te veronderstellen dat voor het behalen van de Natura 2000 doelstellingen de huidige begrenzing van het Natura 2000-gebied moet worden aangepast. Er worden geen maatregelen buiten de Natura 2000-begrenzing voorzien.

De zienswijze kan derhalve niet leiden tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 8:

Indiener staat op het standpunt dat vernatting in het Natura 2000-gebied geen uitstraling mag hebben naar het omliggende agrarische gebied. Daarom moet een hydrologisch schademetnet worden opgezet om:

- a) een deugdelijke nulmeting uit te voeren
- b) mogelijke effecten van vernatting binnen de begrenzing op de landbouwgebieden buiten de begrenzing in beeld te brengen.

Antwoord:

In het hydrologisch onderzoek is voorzien in een hydrologisch meetnet dat de effecten in het Natura 2000-gebied en omgeving in beeld moet brengen (zie ook onderdelen 4a en 4b). Dit meetnet is inmiddels aangelegd. Over de precieze invulling van dit meetnet zal nog overleg plaatsvinden, onder andere met de indiener.

De zienswijze leidt niet tot aanpassing van de tekst van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 9:

Indiener geeft aan dat er inmiddels een aantal pilots is uitgevoerd met de voortoets van drainage en beregening rond Natura 2000-gebieden. Indiener ziet graag dat de resultaten van deze pilots gebruikt worden voor een heroverweging van de onderzoekszones rond het Holtingerveld.

Antwoord:

Voor de aanpak van drainage en beregening is met partners, waaronder indiener van de zienswijze een traject afgesproken. Onderdeel van het traject zijn de pilots waaraan de indiener van de zienswijze refereert. Daarnaast is in de loop van het jaar een beperkt aantal pilots in Drenthe uitgevoerd. Partners gezamenlijk, waaronder indiener van de zienswijze, hebben vervolgens geconcludeerd dat de hoeveelheid nieuwe informatie die beschikbaar is gekomen niet dusdanig is dat deze aanleiding geeft om op dit moment de begrenzing van de onderzoekszones in Drenthe te herzien. Dat geldt ook voor het Holtingerveld. De provincie werkt met haar partners, waaronder indiener van deze zienswijze, nu verder aan het uitwerken van maatregelpakketten voor alle gebieden waarna uiteindelijk kleinere, zogenaamde 'overgangszones' zullen ontstaan. Op dit moment kan daarop in het beheerplan echter niet vooruitgelopen worden.

DEELZIENSWIJZE 10:

Indiener pleit voor een aanpassing van de tekst waarmee de onduidelijkheid over de vermelding van agrarische activiteiten als bestaand gebruik wordt weggenomen en wordt vastgesteld dat er voor agrarische activiteiten dus geen vergunningplicht geldt.

Antwoord:

Het verduidelijken van de tekst waarbij bestaande landbouwkundige activiteiten worden vrijgesteld van vergunningplicht leidt tot verbetering van het beheerplan.

De zienswijze wordt op dit punt overgenomen.

b. Fochteloërveen

Indiener: Vogelbescherming Nederland

DEELZIENSWIJZE 1:

De indiener stelt dat er niet gebruik is gemaakt van de meest actuele inventarisatiegegevens omtrent broed- en wintervogels. Volgens de indiener laten de meest actuele gegevens een andere situatie zien dan geschetst in het ontwerpbeheerplan waardoor de uitgangspositie voor de beoordeling niet accuraat is. De indiener stelt dat volgens vaste jurisprudentie uitgegaan dient te worden van de beste wetenschappelijke kennis ter zake. De betreffende gegevens zijn volgens de indiener beschikbaar gesteld aan de opstellers van het beheerplan.

Antwoord:

De inventarisatiegegevens worden zoveel mogelijk geactualiseerd. De zienswijze wordt op dit punt overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener stelt dat in het ontwerpbeheerplan aangegeven wordt dat de instandhoudingsdoelstellingen voor de wilde zwaan en de toendrarietgans worden gehaald en er geen sprake is van een negatieve trend, terwijl er volgens de indiener uit onderzoek gedurende het afgelopen decennium in en rond het Fochteloërveen blijkt dat de trend voor beide soorten negatief zijn. De indiener illustreert dit aan de hand van de eigen telgegevens. De indiener stelt dat het van belang is om te kijken naar maatregelen om deze negatieve trend te stoppen.

Antwoord:

Wanneer de telgegevens van de laatste 2 jaar worden toegevoegd (zie boven) dan is er de laatste jaren inderdaad een negatieve trend voor wilde zwaan en toendrarietgans. Voor de wilde zwaan wordt naar aanleiding van de laatste telgegevens de tekst aangepast waarbij duidelijker aangegeven wordt dat de laatste vijf jaar er zich een daling voordoet, maar wanneer er een langere periode beschouwd wordt (vanaf 1996) er geen duidelijke dalende trend aanwezig is.

Voor de toendrarietgans wordt de tekst van het beheerplan aangepast waarbij aangegeven wordt dat de laatste twee jaar er zich een daling voordoet, maar dat het doel gehaald wordt.

Er is geen aanleiding om maatregelen voor de toendrarietgans te treffen aangezien het instandhoudingsdoel voor de toendrarietgans wordt gehaald en de daling zich slechts over de laatste jaren voordoet. Er doen zich vaker schommelingen voor in aantallen.

De populatie van de wilde zwaan zal meeliften met de voorgestelde maatregelen voor de kleine zwaan die tot doel hebben de verstoring te verminderen. Dit laatste wordt toegevoegd in paragraaf 6.2.3 van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener stelt dat het niet duidelijk is of de cijfers in hoofdstuk 3.5, tabel 3.2 van het ontwerpbeheerplan slaan op seizoensgemiddelden of seizoensmaxima en uit welke jaren de gegevens precies komen.

De indiener vindt daarbij dat het weergeven van een minimum en een maximum een vertekend beeld geeft. Een eenmalige uitschieter naar boven (of beneden) heeft dan relatief veel invloed op het totaalbeeld. Ook is het de indiener onduidelijk waarom niet gekozen is voor het weergeven van gemiddelde aantallen over een periode van vijf jaar.

De indiener verzoekt om alvorens over te gaan tot vaststellen van het beheerplan, om alle gegevens te actualiseren en de meest recente situatie als uitgangspositie te nemen.

Antwoord:

In de tekst bij de tabel ontbreekt inderdaad info over seizoensgemiddelde/seizoensmaximum. Voor de zwanen en ganzen betreft het een seizoensmaximum, voor de wintertaling en slobbeend betreft het een seizoensgemiddelde. Dit wordt in de tekst toegevoegd.

Het komt vaker voor dat er discussie is over welke periode genomen dient te worden om de "huidige populatie" te karakteriseren. Daarom wordt de betreffende kolom met huidige aantallen uit de tabel verwijderd. De populatiegrootte is immers ook zichtbaar in de gepresenteerde aantallen in de figuren.

De gepresenteerde telgegevens worden zoveel mogelijk geactualiseerd. In die zin wordt de zienswijze op dit punt overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 4:

De indiener stelt dat de instandhoudingsdoelstellingen voor een aantal niet-broedvogels (zoals de kleine- en wilde zwaan en de toendrarietgans) met name betrekking hebben op de slaappleatsfunctie van het Fochteloërveen. Deze soorten zijn overdag afhankelijk van foerageergebieden in de nabije omgeving van het Fochteloërveen, en zonder voldoende, rustige foerageergebieden in de omgeving, zullen de instandhoudingsdoelstellingen niet gehaald worden. Op de belangrijkste foerageerplaats in Ravenswoud, zitten tegenwoordig nauwelijks zwanen en steeds minder ganzen. Dat komt volgens de indiener door de ruimtelijke veranderingen (aanleg fietspad, kappen opslag langs foerageerplaats, schonen sloten etc.). Daarnaast speelt volgens de indiener de sterke toename van recreatie en verstoring op de foerageerplaats een rol. Volgens de indiener zoeken de zwanen alternatieven in Appelscha en Fochteloo maar ook daar worden ze verjaagd en dan verdwijnen ze uiteindelijk. Volgens de indiener schort het aan voldoende rust.

Door de vernatting zijn er in het Fochteloërveen meer slaappleatsen gekomen, waardoor de waarde van het wetland voor vogels is versterkt. De verstoring op de slaappleatsen is gering. Het probleem zit met name in de verstoring op de foerageerplaatsen.

De indiener stelt verder dat er al jaren halsbanden bijna dagelijks worden afgelezen bij toendrarietganzen. Uit dit onderzoek blijkt dat het terugkeer percentage van de rietgans vrij hoog is. Het verblijf op de foerageerplaats van de individuele rietgans is sterk afgenomen van 19 naar 7 dagen.

Volgens de indiener suggereren deze gegevens dat de foerageergebieden minder geschikt zijn voor ganzen aangezien ze steeds sneller doortrekken naar andere gebieden.

Volgens de indiener ondervinden ook kraanvogels (geen kwalificerende soort, maar vanwege kernopgave wel richtinggevend voor beleid) hinder van verstoring en is dat uitgebreid beschreven. Groepen kraanvogels worden verjaagd en verstoord en wijken uit naar alternatieve gebieden als het Dwingelderveld.

Antwoord:

Voor de niet-broedvogels heeft het Fochteloërveen een belangrijke slaappleatsfunctie, zoals indiener van de zienswijze terecht opmerkt, en is er een relatie met foerageergebieden in de omgeving die overdag bezocht worden.

Voor de niet-broedvogels worden de instandhoudingsdoelen ruimschoots gehaald. Er is daarom op dit moment geen aanleiding maatregelen te overwegen.

Voor de kleine zwaan is geconcludeerd dat het instandhoudingsdoel niet gehaald wordt, hetgeen een relatie lijkt te hebben met verstoring van de foerageergebieden. Voor deze soort zijn maatregelen geformuleerd in paragraaf 6.2.3.

Voor de kraanvogel, inderdaad genoemd in de kernopgave, wordt geen aanleiding gezien om eventuele verstoring als knelpunt aan te pakken.

Dit onderdeel van de zienswijze leidt derhalve niet tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 5:

Volgens de indiener heeft aanvullend onderzoek alleen zin wanneer wekelijks, of zelfs dagelijks, foerageerplaatsen worden bezocht. Foto's en video's van regelmatig waargenomen verstoringen door verschillende bronnen zijn beschikbaar en in bezit van WetlandWacht (Herman Feenstra).

Antwoord:

De suggestie van indiener wordt op prijs gesteld en meegenomen. Dit leidt niet tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 6:

De indiener stelt dat in het ontwerpbeheerplan de minder koude winters als een mogelijke verklaring voor de afnemende aantallen kleine zwanen worden opgegeven. Volgens de indiener is er in de weergegeven telreeks op pagina 52, tabel 3.14 maar één echt duidelijke uitschieter zichtbaar (winter van 2010/2011) bij zowel kleine als wilde zwaan. De indiener vindt het opvallend dat er sinds 1996 meerdere winters zijn geweest die relatief koud waren en met sneeuw, en die niet (duidelijk) terug zijn te zien in de aantallen van kleine en wilde zwaan in het Fochteloërveen. Ook de landelijke trend (voor kleine zwaan significant afnemend, voor wilde zwaan significant toenemend) komt niet overeen met de trend die beide soorten in het Fochteloërveen laten zien. Het is volgens de indiener aannemelijk dat er naast veranderingen in de populatie op (inter-)nationaal niveau, ook andere, lokale factoren spelen die effect hebben op de trend van kleine wilde zwanen in het Fochteloërveen.

Antwoord:

Wij onderschrijven de constatering van de indiener dat "er ook andere, lokale factoren spelen die effect hebben op de trend van kleine- en wilde zwanen in het Fochteloërveen". Voor de kleine zwaan zijn expliciet maatregelen geformuleerd voor enkele lokale effecten (verstoring). De wilde zwaan zal meeliften met de maatregelen voor de kleine zwaan die tot doel hebben de verstoring (o.a. vliegverkeer) te verminderen. Dit laatste wordt toegevoegd in paragraaf 6.2.3 van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 7:

Volgens de indiener worden er voor toendrarietgans en wilde zwaan te weinig maatregelen genomen, hoewel verstoring van kleine zwanen en toendrarietgans wel als (mogelijk) knelpunt worden benoemd in het ontwerpbeheerplan. De indiener vindt het van belang om rondom het Fochteloërveen ganzenfoerageergebieden aan te wijzen, zoals dat wel gebeurd is bij het Leekstermeergebied. De indiener vindt het niet duidelijk waarom de provincie dit bij het Leekstermeergebied wel van belang vindt en bij het Fochteloërveen kennelijk niet.

Antwoord:

Er worden in het kader van Natura 2000 geen maatregelen genomen in de sfeer van aanwijzing van foerageergebieden voor ganzen, zoals de

indiener voorstelt, aangezien het halen van de instandhoudingsdoelen van de ganzen niet onder druk staat.

DEELZIENSWIJZE 8:

De indiener stelt dat de verbinding van het Natura-2000 gebied met de extensieve randzone en de agrarische omgeving van cruciaal belang is voor kwalificerende soorten. Maar ook veel andere typische hoogveensoorten als kikkers en slangen die wegen en paden moeten oversteken om te foerageren (Fochteloërveenweg, Lyclamavaart en Helomaweg o.a.) komen in de knel doordat de verkeersdruk op de wegen die door het hoogveengebied lopen de afgelopen jaren enorm is toegenomen. Ook andere soorten als vos, das, boommarters en visotter hebben last van de versnippering van het gebied door de vele paden en wegen. De versnippering vormt ook beperkingen voor kraanvogels met jongen. Wanneer de kraanvogels jongen hebben pendelen ze bij voorkeur van het hoogveen naar het omliggende extensief beheerde gebied en het agrarische land. Versnippering van het leefgebied, intensivering van het gebruik van het agrarisch land, verstoring en de sterke toename van recreatie op sommige locaties maakt veel foerageergebied ongeschikt of onbereikbaar.

Verder stelt de indiener dat voor kraanvogels naast de wegen ook veerasters met drie draden een belangrijke beperking vormen, omdat jonge kraanvogels nog niet vliegen en afhankelijk zijn van een vrije doorgang tussen de broedlocaties en het foerageergebied. Alhoewel de aantallen broedparen in het Fochteloërveen de afgelopen jaren zijn toegenomen, blijft het broedsucces van kraanvogels achter. De indiener vindt dat in het beheerplan meer maatregelen opgenomen zouden moeten worden om het aantal barrières voor fauna zoveel mogelijk te verkleinen. Dit kan volgens de indiener door het gebruik van bepaalde wegen te extensiveren, het gericht afsluiten van geselecteerde wandelpaden tijdens het broedseizoen en aanleg van wildtunnels. Voor de komende beheerperiodes zijn er verschillende mogelijkheden om meer rust- en foerageergebied voor de fauna van het veen te creëren en barrières op te heffen. Het geeft een kwalitatieve impuls aan het geheel en zorgt voor een afname van verkeersslachtoffers van zeldzame fauna. De indiener geeft de volgende opties:

1. Afsluiten Fochteloërveenweg voor autoverkeer. Effect is een rustige overgang van veen naar extensief grasland (foerageergebied) voor slangen, kikkers maar ook kraanvogels met kuikens die van het veen naar het extensieve en intensieve boerenland kunnen lopen.
2. Afsluiten van de Bonghaar in de broedtijd van de kraanvogel (maart-juli). Op de Bonghaar staat bloemrijke heide met insecten en dat is geliefd foerageergebied voor kraanvogels met kuikens.
3. Afsluiten paden op de overgang van veen naar boswachterij op de plekken met bloemrijke heide. Dit zorgt voor meer geschikt foerageergebied in het veen aan de kant van Veenhuizen.
4. Afsluiten Helomaweg. Hier kan een verbinding worden gemaakt met het veen en de extensieve buffer en het intensieve boerenland.

Indiener heeft deze deelzienswijze naderhand aangevuld met recent verkregen beeldmateriaal en waarnemingen die de urgentie van deze deelzienswijze benadrukken, met name waar het gaat om het afsluiten van de Fochteloërveenweg.

Antwoord:

Het doel van het beheerplan is het realiseren van de instandhoudingsdoelen. De kraanvogel en ook de door de indiener genoemde soorten als vos, das, boommarters, visotter, kikkers, slangen vormen geen onderdeel van de instandhoudingsdoelen, waardoor de voorgestelde maatregelen niet specifiek gericht zijn op deze soorten. Hoewel duidelijk is dat deze soorten onderdeel vormen van het ecologisch functioneren van het gebied, worden in het Natura 2000-beheerplan alleen maatregelen geformuleerd die een directe relatie hebben met het realiseren van de Natura 2000-doelen. Het beter bedienen van de genoemde soorten zou geregeld kunnen worden in de plannen van de natuur beherende instanties. Daarnaast worden de genoemde soorten beschermd vanuit de Flora- en faunawet. De naderhand ontvangen aanvulling op de (deel-)zienswijze maakt dit antwoord niet anders.

DEELZIENSWIJZE 9:

De indiener stelt dat het Fochteloërveen met zijn plassen, struweel en rietvelden enorme aantallen vogels trekt die hier enkele dagen tot maanden achtereen pleisteren. Tienduizenden kol- en rietganzen slapen in het veen en vorig jaar enkele weken een paar honderdduizend spreeuwen. Volgens de indiener gaat het in totaal om tientallen miljoenen vogelnachten per jaar. Verder foerageren in de zomer en het najaar duizenden zwaluwen en gierzwaluwen boven het veen. Hetzelfde geldt voor kleine aantallen boomvalken, de nog zeldzamere roodpootvalken en de slangenarenden. Veel steltlopers, ooievaars, kraanvogels en roofvogels schroeven tot grote hoogte. De indiener concludeert dat het Fochteloërveen jaarrond intensief gebruikt wordt door grote aantallen vogels. En juist op deze plek ligt een snelweg van vliegtuigen. Het vliegverkeer op geringe hoogte is volgens de indiener vooral vanaf vliegveld Eelde en Lelystad afkomstig. Het vliegverkeer blijft volgens de indiener toenemen en dat heeft al geresulteerd in vrijwel constant vliegtuiggebrom, wat op z'n minst storend is te noemen voor een ieder die wil genieten van het unieke natuurgebied. Daarnaast vormen de laag overvliegende vliegtuigen en helikopters een grote verstoringsbron voor de grote aantallen vogels in- en rondom het gebied. Dagelijks wordt er heen en weer gevlogen, circuit gevlogen en rondjes gedraaid boven het stilte- en Natura 2000-gebied. Ook grote vliegtuigen die vakantievluchten verzorgen vanaf Eelde verstoren groepen ganzen. Volgens de indiener komen de toestellen laag overvliegen en verstoren een groot deel van het veengebied. Foerageergebieden die op de aanvliegroute van vliegveld Eelde liggen worden geregeld verstoord en daarmee minder vaak gebruikt tot ongeschikt. Dit versturende effect is groter bij groepen ganzen en zwanen die net arriveren in- en rondom het gebied. Een dergelijke geluidsverstoring is volgens de indiener niet passend bij het Fochteloërveen dat op grond van de provinciale milieuverordening Fryslân en de provinciale omgevingsverordening Drenthe is aangewezen als Stiltegebied. We onderstrepen dan ook het belang van het in het ontwerpbeheerplan benoemde overleg met Vliegveld Eelde om te kijken of de meest structurele verstoringsbronnen voorkomen kunnen worden doordat aanvliegroutes worden verlegd. We betreuren het echter dat het advies om het Fochteloërveen aan te wijzen als een 'no-fly-area', zoals benoemd staat in eerdere conceptversies van het beheerplan, niet in het onderhavige ontwerpbeheerplan is opgenomen. De indiener verzoekt met klem aan het bevoegd gezag om de mogelijkheden voor het

aanwijzen van het Fochteloërveen als no-fly-area opnieuw op te nemen als structurele en duurzame oplossing om verstoring van vliegverkeer zo veel mogelijk te voorkomen. Zeker ook in het licht van de ontwikkelingen rondom de uitbreiding van Lelystad Airport is het aannemelijk dat er een toename van klein vliegverkeer, en daarmee een toename van verstoring, op vliegveld Eelde zal plaats vinden.

Antwoord:

De komende beheerplanperiode gaat de provincie onderzoeken of het instellen van een 'no-flight-area' een optie voor het gebied is en zal dat dan eventueel ook doorvoeren. Voor dit moment leidt het niet tot wijziging van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 10:

De indiener stelt dat op pagina 73 van het ontwerpbeheerplan wordt verwezen naar een lijst waarop al het bestaand gebruik beschreven is. Deze lijst ontbreekt echter in het ontwerpbeheerplan. Het is daarom niet duidelijk of er bij de beschrijving van mogelijke knelpunten geen andere vormen van bestaand gebruik zijn die mogelijk een negatieve bijdrage op het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen leveren.

Antwoord:

De vormen van gebruik die een mogelijk knelpunt vormen voor het realiseren van de instandhoudingsdoelen, worden behandeld in paragraaf 4.2 van het ontwerpbeheerplan.

Dat de genoemde lijst ontbreekt, is een terechte constatering van de indiener. Het plan bevat inderdaad geen lijst. Er wordt echter geen lijst toegevoegd. De tekst met de verwijzing naar de lijst wordt aangepast. In deze zin wordt de tekst van het beheerplan aangepast en de zienswijze overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 11:

De indiener stelt dat het paapje tot in de jaren 70 van de vorige eeuw een algemeen voorkomende broedvogel in Nederland was, maar dat van die aantallen helaas nog niet eens een derde over is. Bolwerken vinden we alleen nog in het Noordoosten, zoals het Fochteloërveen, één van de belangrijkste broedgebieden voor paapje in Nederland. Deze populatie vormt een heel belangrijke kernpopulatie, ook voor dispersie naar eventueel andere geschikte broedgebieden. De indiener stelt dat het belang van het Fochteloërveen voor paapje ook wordt onderkend in het ontwerpbeheerplan (bijvoorbeeld op pagina 106). Eén op de drie paapjes in Nederland broedt in het Fochteloërveen. Het instandhoudingsdoel voor het Fochteloërveen bedraagt een draagkracht voor minimaal 60 broedpaar. Dit doel wordt op het ogenblik nog gehaald, maar de aantallen nemen (na een piek in 2010) af. Dit is volgens de indiener in tegenstelling met wat beweerd wordt op pagina 77 van het ontwerpbeheerplan. De indiener stelt verder dat de maatregelen ten behoeve van hoogveenherstel ertoe kunnen leiden dat het gebied verder afneemt in kwaliteit voor het paapje. In het ontwerpbeheerplan wordt aangegeven dat er relatief simpel rekening gehouden kan worden met het beheer voor paapje door maatwerk te leveren waarbij gefaseerd opslag wordt verwijderd, zodat er voldoende uitkijkposten (in de vorm van bomen en struiken) overblijven. De indiener stelt dat op pagina 81 van het ontwerpbeheerplan wel erg vrijblijvend wordt geconstateerd dat: "De ontwikkeling van deze soorten

(paapje en roodborsttapuit red.) dient de komende periode te worden gemonitord zodat indien nodig aanvullende maatregelen kunnen worden genomen. Dit kan eventueel door de mate van opslagverwijdering meer af te stemmen op het biotoop van beide soorten."

De indiener stelt verder dat in 2011 en 2015 ongeveer 150 ha aan geschikt broedgebied voor paapje in vlammen is opgegaan door een heidebrand. Veel heide is hier verdwenen en grassen overheersen nu. In het gebied dat in 2011 is verbrand zijn volgens de indiener de paapjes verdwenen en in 2016 nog steeds afwezig. Vergrassing is een gevolg van vermessing. Dit terwijl volgens de indiener in de PAS-analyse in het ontwerpbeheerplan staat dat vermessing geen effect heeft op het voorkomen van paapje. Op de plekken waar oude pollen struikheide zijn afgebrand is volgens de indiener paapje als broedvogel verdwenen/of sterk afgenomen. Daarnaast stelt de indiener dat voor de aanwezigheid van paapjes een gevarieerd aanbod van grote insecten cruciaal is. Vermesting leidt tot een afname van de vegetatiestructuur en een verdichting van de vegetatie. Hierdoor neemt volgens de indiener het aanbod aan geleedpotigen en andere ongewervelden af (vooral de grote insecten), waardoor het paapje, en waarschijnlijk ook andere insectivoren zoals de grauwe klauwier, klapekster en weidevogels, in de problemen komen met hun voedselvoorziening (Bastian et al. 1994; Wagner 1994; Bink et al 1998; Hornman 1996). Dit wordt verergerd doordat ook de zichtbaarheid van potentiële prooien kleiner wordt, waardoor de jachthefficiëntie afneemt. In terreinen met broedende paapjes bleek de soortendiversiteit van ongewervelden groter, maar het aantal individuen kleiner dan in terreinen zonder paapjes. De indiener stelt verder dat paapjes de timing van de eileg blijken af te stemmen op ontwikkelingen in het weer, het voedselaanbod en de vegetatie en blijken ze vooral de insectenrijkste terreindelen op te zoeken (Oppermann 1999). Gezien het belang van het Fochteloërveen voor het paapje als Nederlandse broedvogel wil de indiener benadrukken dat het van groot belang is om bij verdere ontwikkelingen in het Fochteloërveen maatwerk te leveren met betrekking tot het paapje. Hetzelfde geldt voor regulier onderhoud. De indiener onderstreept dan ook het belang van het voorgestelde onderzoek op pagina 118 van het ontwerpbeheerplan naar mogelijkheden om deze kernpopulatie te behouden en verder te versterken.

Antwoord:

In het beheerplan wordt onderzoek voorgesteld om de ecologische succesfactoren voor het paapje in het Fochteloërveen vast te kunnen stellen, om de kernpopulatie paapjes te behouden en verder te versterken. We zijn blij dat de indiener het belang van deze maatregel onderschrijft.

Er zal in de tekst aangegeven worden –op basis van de recentere telgegevens (zie eerdere opmerkingen in deze antwoordnota)– dat er de laatste jaren sprake is van een dalende trend.

In zoverre leidt de zienswijze tot aanpassing van de tekst van het beheerplan.

De door de indiener genoemde constatering dat paapje en roodborsttapuit gemonitord worden zodat aanvullende maatregelen (eventueel opslagverwijdering) kunnen worden genomen, moet in samenhang met dit onderzoek worden gezien. Wanneer uit het onderzoek andere/aanvullende inzichten ontstaan kunnen (en zullen) de

maatregelen worden aangepast. Bij het voorgestelde onderzoek zullen de aspecten die door de indiener genoemd worden, zoveel mogelijk mee genomen worden.

De indiener stelt dat in de PAS-analyse in het ontwerpbeheerplan staat dat vermessing geen effect heeft op het voorkomen van paapje. In 5.8.1 en 5.8.2 wordt echter wel degelijk aangegeven dat een te hoge depositie een negatief effect kan hebben op het leefgebied van het paapje.

DEELZIENSWIJZE 12:

De indiener stelt dat in het ontwerpbeheerplan wordt voorgesteld om onderzoek te doen naar hoe geoorde futen het gebied gebruiken. De indiener stelt verder dat het voorkomen van broedende geoorde futen echter hand in hand gaat samen met het voorkomen van een kokmeeuwenkolonie. Oftewel, maatregelen ten behoeve van de kokmeeuwenkolonie zullen hoogstwaarschijnlijk ook positieve effecten opleveren voor geoorde futen.

Op het ogenblik broeden verreweg de meeste geoorde futen buiten de begrenzing van het officiële Natura 2000-gebied, in de nieuwe natuurontwikkelingsgebieden in de rand van het gebied.

Antwoord:

De relatie met de kokmeeuwenkolonies is bekend. Bij het onderzoek zal dit aspect zeker meegenomen worden, maar leidt niet tot wijziging van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 13:

Op pagina 71 van ontwerpbeheerplan wordt volgens de indiener ten onrechte gesteld dat indien er schade optreedt toendrarietganzen verjaagd mogen worden door boeren in provincie Fryslân. Provincie Fryslân heeft de toendrarietgans immers niet opgenomen in de Verordening Schadebestrijding Dieren Fryslân 2015. Alleen brandgans, grauwe gans en kleine rietgans zijn door provincie Fryslân vrijgesteld van het verbod beschermde vogels opzettelijk te verontrusten (art. 10 van de Flora- en Faunawet). Verjagen van toendrarietganzen om schade te voorkomen is in provincie Fryslân dus niet toegestaan.

Antwoord:

Het huidige beleid in Fryslân staat toe dat de toendrarietgans (niet-broedvogel) –buiten de foerageergebieden– verjaagd mag worden ter voorkoming van landbouwschade. Verstoring is toegestaan als de verstoring niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de soort (3.1, lid 5 van de per 1 januari 2017 geldende Wnb). Het ganzenbeleid van beide provincies is beschreven in hoofdstuk 4. Dit onderdeel van de zienswijze wordt derhalve niet overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 14:

Volledig realiserend dat het buiten de reikwijdte van het vaststellen van het beheerplan valt, wil de indiener toch graag het belang benoemen van de natuurontwikkeling in de rand van het gebied. Voor veel kwalificerende vogels zijn deze nieuwe natuurgebieden van groot belang voor het realiseren van de instandhoudingsdoelstellingen. Het zou volgens de indiener dan ook niet meer dan logisch zijn dat, indien zich de gelegenheid voordoet voor het aanpassen van de begrenzing, deze

gebieden opgenomen worden binnen de begrenzing van het Natura 2000-gebied en hierdoor hetzelfde beschermingsregime krijgen als de rest van het gebied. Hierdoor wordt het zeker stellen van de instandhoudingsdoelstelling van de broedvogels vergroot maar ook de kwalificerende niet-broedvogels profiteren. Door de rust in deze randgebieden te garanderen zullen er meer watervogels gebruik van maken en wordt de vermesting door watervogels in het veen teruggedrongen.

Antwoord:

De begrenzing is, zoals indiener zelf terecht aangeeft, landelijk beleid en is derhalve geen afweging welke een rol kan spelen bij het vaststellen en beoordelen van een beheerplan.

Indiener: T. Douma

ZIENSWIJZE:

De indiener van de zienswijze mist in het plan een factor die de natuurfunctie sterk onder druk zet; namelijk de weg door het Fochtelooverveen die het gebied door midden snijdt en tot belangrijke verstoringen in het gebied leidt. Momenteel liggen er volgens de indiener sensoren over de weg op het Fochtelooverveen voor registratie van het verkeersaanbod. De indiener stelt dat het goed is dat de huidige situatie op de weg eens aandachtig in ogenschouw wordt genomen, dit aangezien er momenteel een aantal knelpunten zijn. De indiener stelt dat ze als bewoner daar goed zicht op heeft.

In de zienswijze wordt uitgebreid ingegaan op de verkeersveiligheid en de schade die veroorzaakt wordt op de natuur. Het is volgens de indiener goed om de situatie met betrekking tot de weg door het Fochtelooverveen nog eens aandachtig in overweging te nemen. Omdat de weg midden door een Natura 2000 gebied loopt zou de natuur het primaat moeten hebben en verdient de weg het om die reden om te worden afgesloten voor gemotoriseerd verkeer. De indiener geeft daarbij enkele oplossingsrichtingen en hoopt in ieder geval van de provincie een inhoudelijke reactie te mogen ontvangen.

Antwoord:

De effecten van de weg op de natuur zijn in het kader van het Natura 2000-beheerplan uiteraard beschouwd. Duidelijk is dat er slachtoffers vallen (o.a. reptielen en amfibieën waaronder ook minder algemene tot vrij zeldzame soorten). Ook is er sprake van storing door verkeer. Het doel van het Natura 2000-beheerplan is met name om de Natura 2000-doelen te realiseren. Deze doelen zijn verwoord in het beheerplan. (Hieronder vallen geen reptielen en amfibieën.) Het Natura 2000-beheerplan richt zich op de knelpunten ten aanzien van de realisatie van die N2000-doelen. Hiervoor zijn maatregelen opgesteld. De opstellers van het beheerplan hebben geconstateerd dat de weg –hoewel daar wel degelijk negatieve effecten optreden op de natuur in het algemeen, zoals ook de indiener meldt– geen dusdanige knelpunten oplevert dat daarvoor maatregelen moeten worden genomen in het kader van Natura 2000. Ook een zaak als veiligheid is geen onderwerp dat via een N2000-beheerplan geadresseerd moet worden. Het is immers een plan voor natuur.

DEELZIENSWIJZE 1:

De indiener stelt dat een heel groot deel van het Fochteloërveen, tot aan de gebiedsgrenzen, is ingetekend als (herstellend) hoogveen, ook al is het daar op dit moment niet aanwezig. Volgens de indiener zal er door deze inkleuring van het gebied, er extra gevolgen komen voor de omgeving op het gebied van hydrologie. De indiener vraagt zich af of het realistisch is om de omgeving extra maatregelen op te leggen met betrekking tot hydrologie om een doelstelling na te streven waarvan niet duidelijk is of deze überhaupt haalbaar én betaalbaar is. De indiener zou graag een onderbouwing zien, waarom zo'n groot deelgebied van het Fochteloërveen is aangewezen als (herstellend) hoogveen en daarbij natuurlijk een uitleg over de haalbaarheid en betaalbaarheid.

Antwoord:

De indiener vraagt een onderbouwing waarom zo'n groot deel van het Fochteloërveen is aangewezen als habitattypen Herstellende hoogvenen. Het vaststellen van aanwezige habitattypen –in dit geval Herstellende hoogvenen– is aan strikte randvoorwaarden gebonden. Dit is een (landelijke) standaard aanpak waarbij onder andere bodemkenmerken en vegetatie worden gebruikt. Het bepalen van het voorkomen van habitattypen is derhalve geen gebiedsspecifieke afweging maar volgt uit een landelijke aanpak.

Dat het realiseren van Actief hoogveen haalbaar is blijkt onder meer uit de recent opgetreden ontwikkeling in de kern van het gebied. Het areaal actief hoogveen neemt hier toe, een gevolg van de opgetreden vernatting. Dit is in lijn met de verwachting. Door de geconstateerde verdroging op te heffen zal het hoogveen zich kunnen herstellen. Een verdere (uitgebreide) onderbouwing is gegeven in paragraaf 5.5 van het beheerplan.

Wat betreft de betaalbaarheid geldt dat de kosten van de maatregelen zijn bepaald en het benodigde budget is gereserveerd via de PAS.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener stelt dat ieder jaar last wordt ondervonden van ganzen, met name in de winter. In de zomer gebeurt het in mindere mate, maar volgens de indiener wordt een toename van het aantal ganzen gezien. De indiener stelt verder dat in het beheerplan is te lezen dat zowel voor de toendrarietgans, als de kolgans de doelstelling voor het aantal ganzen ruim wordt overschreden. Het zou volgens de indiener logisch zijn dat er ook maatregelen worden getroffen wanneer de doelstelling (zo ruim) wordt overschreden om de overlast te beperken. De omliggende landbouwbedrijven, waarvan de indiener er een heeft, ondervinden steeds meer hinder door het groeiend aantal ganzen. De indiener vindt het logisch dat er naast slaapruimte ook foerageerruimte binnen het Fochteloërveen wordt geboden, zodat de omliggende ondernemers er geen hinder van ondervinden. Dan kan volgens de indiener direct het probleem van het Esmeer worden aangepakt. Doordat de ganzen daar slapen, en buiten het Fochteloërveen gras vreten en dat weer uitpoepen in het Esmeer en andere delen van het Fochteloërveen, zorgen de ganzen op deze manier voor verzuring van het gebied, wat juist niet wenselijk is.

Antwoord:

Het beperken van de overlast door ganzen wordt niet geregeld via het Natura 2000-spoor maar middels het reguliere provinciaal ganzenbeleid. Beide provincies –Drenthe en Fryslân– hebben hiervoor beleid ontwikkeld. In hoofdstuk 4 is dit beleid verwoord.

Het effect van vogelpoep leidt niet tot verzuring zoals de indiener stelt, maar kan wel leiden tot vermisting (guanotrofie). Om de instandhoudingsdoelstellingen in het Fochteloërveen te halen is het niet noodzakelijk om ten aanzien van dit aspect maatregelen te nemen.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener pleit ervoor dat alle gangbare werkzaamheden op agrarische bedrijven gekenmerkt worden als bestaand gebruik, zodat dit zonder vergunningverlening kan worden uitgevoerd. Als voorbeelden worden geven: het verbouwen van gras, maïs, akkerbouwproducten en alle grond- en gewasbewerkingen die daarbij nodig zijn, dus ook het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, aanleggen van drainage en ploegen.

Antwoord:

De door de indiener genoemde werkzaamheden vallen onder bestaand gebruik en kunnen doorgang vinden. Alleen voor drainage in de directe omgeving van een Natura 2000-gebied zijn aanvullende regels opgesteld. Deze zijn verwoord in 8.1.2.

Indieners: Mts. Van 't Klooster-Wittenberg, L. Noomen, Mts. Top-Top
Onderstal, M. Moes, J.L. Bult

DEELZIENSWIJZE 1:

Wat de indiener in het hele document mist is dat er erg precies naar de kansen en bedreigingen per diersoort of omgeving wordt gekeken maar dat de invloeden van het gebied op de buitenwereld kort worden opgesomd en niet verder worden uitgewerkt.

Antwoord:

Het Natura 2000-beheerplan is in de eerste plaats een plan om natuur die onder druk staat te beschermen en te herstellen en dan met name de voor Europa belangrijke natuur. Dit in samenhang met de (ontwikkelingen in) stikstofdepositie (PAS). Hiervoor is het nodig om de kansen en bedreigingen voor die soorten of habitattypen zeer nauwkeurig te beschrijven.

Het plan is niet bedoeld om de bestaande invloeden van het gebied op de buitenwereld uitgebreid in beeld te brengen.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener stelt verder dat het beheerplan erg moeilijk om te lezen en te begrijpen is, dus of alle doelgroepen dit inzicht hebben wordt door de indiener betwijfeld. Vaak is er volgens de indiener sprake van een voldongen feit.

Antwoord:

De opstellers van het beheerplan betreuren dat de indiener het beheerplan moeilijk te lezen en te begrijpen vindt. Aan het beheerplan worden verschillende landelijke eisen gesteld die onder andere

voorzieningen uit de PAS. Het plan heeft consequenties voor verschillende betrokkenen in de omgeving en er dient voldoende aandacht te zijn voor de juridische houdbaarheid van het plan. Wij kunnen ons voorstellen dat dit het plan deels moeilijk leesbaar maakt. Binnen deze randvoorwaarden hebben wij ons best gedaan om een beheerplan op te stellen dat zo begrijpelijk mogelijk is voor een zo groot mogelijk publiek.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener stelt op basis van de beheerplantekst in par. 8.2 Toezicht en Handhaving, dat iemand ook zonder opzet de regels kan overtreden.

Antwoord:

Dat opmerking dat iemand zonder opzet de regels kan overtreden is correct. Ook wanneer er geen opzet in het spel is, kan toezicht en handhaving aan de orde zijn. Tot wijziging van het beheerplan leidt dit niet.

DEELZIENSWIJZE 4:

De indiener citeert enkele passages uit het beheerplan die hij graag uit het document verwijderd ziet worden. Het betreft de volgende teksten:

"De terreinbeheerders zien graag robuuste verbindingen en overgangszones naar de beekdalen in de omgeving. De beste kansen liggen volgens de visie in noordoostelijke richting (beekdal van de Slokkert) en in westelijke richting (Boven-Tjonger en Grootdiep). De eerste stap voor een overgang naar het beekdal van de Slokkert is al gezet.

Het Natura 2000-gebied Fochteloërveen maakt in zijn geheel deel uit van het NNN. Het NNN bestaat uit de grotere bestaande natuur- en bosgebieden, de in het Integraal gebiedsplan Drenthe begrensde natuur- en beheersgebieden, de ecologische verbindingzones en de robuuste verbindingen."

en:

"Het Fochteloërveen is via verbindingzones gekoppeld aan de natuurgebieden Drents Friese Wold en het Blauwe bos."

Dit is volgens de indiener een wens die grote gevolgen heeft voor de landbouw in het gebied. De indiener wil dit daarom graag uit het document weg. Het is volgens de indiener een beheerplan en geen wensenlijst. Hetzelfde geldt voor opmerking als:

"Zo blijft het Fochteloërveen een prachtig natuurlandschap waarin ruimte is voor mensen."

Volgens de indiener is het vinden van een prachtig natuurlandschap een democratisch voorrecht van het mogen hebben van een mening.

Antwoord:

De opmerking over de robuuste verbindingen en overgangszone, is een weergave van een onderdeel van de natuurvisie die is opgesteld door de twee terrein beherende organisaties (blz. 72), ook wel tbo's genoemd. Uit de tekst blijkt ook duidelijk dat dit beleid en visie van de tbo's is. In paragraaf 4.1.5 wordt een overzicht gegeven van dergelijk beleid waarin

ook wensen kunnen zijn verwoord. De betreffende tekst kan dan ook niet worden verwijderd.

De tweede opmerking, dat het Fochteloërveen via verbindingzones gekoppeld is aan de natuurgebieden Drents Friese Wold en het Blauwe bos (blz. 63), is een gegeven. Deze verbindingzones zijn nog niet gerealiseerd, maar dit is wel bestaand rijks- en provinciaal beleid. Ook dit dient derhalve vermeld te worden in H4, waar alle relevant bestaande beleid is verwoord.

De opmerking "zo blijft het Fochteloërveen een prachtig natuurlandschap waarin ruimte is voor mensen" past bij de doelstelling van het beheerplan. Er wordt geen reden gezien om deze opmerking te verwijderen.

DEELZIENSWIJZE 5:

De indiener merkt op dat hij in het document verschillende opmerkingen tegen komt over foerageergebieden waarop in de zienswijze ingegaan wordt. Zo stelt de indiener dat bestrijden eigenlijk niet mogelijk is, er is altijd een beschermde soort bij. De druk op 8000 ha foerageergebied is groot en door nieuwe woonwijkontwikkelpannen word de druk steeds hoger op de overige foerageergebieden, omdat deze foerageergebieden in een straal van 10 kilometer moeten liggen van het Fochteloërveen. Daarnaast geeft de indiener aan dat het aantal ganzen heel hard stijgt en dat er niet aan beheersing wordt gedaan. De indiener wil graag terugvinden hoe dit beheerst gaat worden.

Antwoord:

De bestrijding van ganzenschade is geen onderdeel van het Natura 2000-beheerplan. Beheersing van ganzenschade wordt geregeld via het provinciaal beleid. Voor de volledigheid is het ganzenbeleid van beide provincies beschreven in hoofdstuk 4.

DEELZIENSWIJZE 6:

De indiener geeft aan dat er veel predatie (slangenarend) voorkomt van slangen. De indiener ondersteunt dit met literatuurverwijzingen. Daarnaast geeft de indiener aan dat ook het machinaal boompjesvrij maken van het veld een slachtpartij is.

Antwoord:

De slangenarend eet inderdaad slangen. Het is ook bekend dat dit zich in het Fochteloërveen periodiek voordoet. Dit is onderdeel van de natuurlijke processen zoals die in het Fochteloërveen plaats vinden. Voor een gezonde natuurlijke populatie slangen is predatie geen probleem. Dat de slangenarend regelmatig in het Fochteloërveen voorkomt, geeft aan dat er een grote (gezonde) populatie slangen aanwezig is.

Dat het machinaal boompjesvrij maken van het veld een slachtpartij is, zoals indiener beweert, wordt niet herkend. De opstellers van het plan hebben geen aanwijzingen dat dit het geval is. Deze maatregel wordt begeleid door de natuur beherende instantie, die hier op toe kan zien.

DEELZIENSWIJZE 7:

De indiener stelt dat alleen 7 blokken nog een probleem kent. Wetterskip Fryslân heeft dit volgens de indiener voldoende vaak onderzocht. De indiener wil graag weten wat er is gedaan om aan de informatie te komen. De huidige beschreven informatie lijkt volgens de indiener achterhaald, en vraagt zich af in hoeverre dit beheerplan betrouwbaar is.

De indiener citeert daarbij de volgende tekst (blz. 79):

"Peilbeheer buiten het Natura 2000-gebied

Rond het Fochteloërveen wordt het grond- en oppervlaktepeil gereguleerd via peilbeheer in sloten, greppels en wijken. Deze werken ontwaterend op het Natura 2000-gebied en kunnen een negatief effect hebben op de habitattypen Vochtige heiden, Actieve hoogvenen en Herstellende hoogvenen. De afgelopen jaren is in de randzones rond het gebied de waterhuishouding aangepast om de wegzijging naar deze sloten, greppels en wijken te beperken. In de polder Zeven Blokken staat een aanvullende randzone op stapel. Met deze zones in combinatie met andere reeds uitgevoerde interne maatregelen kan naar verwachting de achteruitgang van de genoemde habitattypen worden gestopt. Met monitoring moet in de komende beheerplanperiode worden nagegaan of de achteruitgang van de habitattypen daadwerkelijk is gestopt. Als dit niet het geval is, dient gezocht te worden naar aanvullende (hydrologische) maatregelen."

Antwoord:

De tekst, zoals die verwoord is in het beheerplan, zal worden aangepast. Aangegeven zal worden dat het peilbeheer in de omgeving ontwaterend heeft gewerkt op het Fochteloërveen en daarmee de verschillende kwetsbare habitattypen heeft beïnvloed wat onder meer gebleken is uit een GGOR-studie (Rijkema et al., 2013).

Dit onderdeel van de zienswijze wordt op dit punt derhalve overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 8:

De indiener citeert een tekst uit het beheerplan met het verzoek dit te schrappen. De indiener geeft aan dat dit nationaal is opgevangen en er geen gebiedsvreemd water het Fochteloërveen in komt.

De geciteerde tekst (blz. 80):

"Het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen kan een negatief effect hebben op de instandhoudingsdoelen van habitattypen en soorten. Door verwaaien kunnen gewasbeschermingsmiddelen in het Natura 2000-gebied terechtkomen. Nader onderzoek naar het effect hiervan dient op landelijke of Europese schaal te worden uitgevoerd."

Antwoord:

De door de indiener geciteerde tekst wordt verwijderd. Toegevoegd wordt de volgende tekst:

"Zolang binnen het wettelijk kader gewerkt wordt, mag verwacht worden dat gebruik van gewasbescherming geen significante effecten voor Natura 2000-gebieden optreden. Verwacht mag worden dat met huidig en toekomstig generiek beleid en juiste naleving daarvan de risico's op af- en uitspoeling en significant negatieve effecten op

instandhoudingdoelstellingen afdoende afgeregeld zijn. Deze effecten worden in generieke zin als niet significant beschouwd."
De zienswijze wordt op dit punt derhalve overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 9:

De indiener vraagt zich af hoe een diepe grondbewerking (wat is diep?) buiten het gebied invloed kan hebben? Hierbij meenemend de bodemgelaagdheid.

Antwoord:

Grondbewerkingen kunnen een negatief effect hebben op de hydrologie indien ze plaatsvinden op locaties waar slecht doorlatende lagen worden aangetast. Dit kunnen ondiep (binnen 50 tot 100 cm) voorkomende verkitte bodemlagen zijn die ontstaan zijn door inspoeling. Door diepploegen kunnen deze lagen verdwijnen waardoor de waterhuishouding in de directe randzone verandert en de wegzijging uit het Fochteloërveen kan toenemen. Dit effect kan zich alleen voordoen in ongestoorde bodems in een zone meteen grenzend aan het Fochteloërveen. De betreffende tekst op blz. 80 wordt aangevuld zodat duidelijker wordt hoe diepe grondbewerking een invloed op de waterhuishouding kan hebben.

De zienswijze wordt op dit punt en op de omschreven wijze overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 10:

De indiener stelt dat de aanwezigheid van mensen in het gebied, hoe voorzichtig ook, altijd druk geeft. De indiener wil graag dat de volgende omschrijving wordt aangepast:

"Surveilleren, monitoren en karteren

De terreinbeheerders houden bij het surveilleren, monitoren en karteren nadrukkelijk rekening met de Natura 2000-doelen. Er is geen negatief effect op de instandhoudingsdoelen."

Antwoord:

De tekst wordt aangepast waarbij aangegeven wordt dat aanwezigheid van mensen altijd voor enige storing zorgt. De in het plan opgenomen constatering dat surveilleren, monitoren en karteren geen negatief effect heeft op de instandhoudingsdoelen blijft ongewijzigd.

De zienswijze leidt op dit punt derhalve tot tekstuele wijziging van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 11:

De leemlagen onderzocht door Wetterskip Fryslân zouden volgens de indiener de invloed van grondwateronttrekkingen moeten voorkomen.

Antwoord:

Leemlagen kunnen inderdaad de invloed van waterwinningen tegen gaan. Maar die leemlagen komen niet overal voor of zijn niet overal van een voldoende dikte. Hierdoor kunnen waterwinningen wel degelijk invloed hebben op de instandhoudingsdoelen. Hierdoor is het ook wenselijk om een inventarisatie van waterwinningen uit te voeren. Tot wijziging van het beheerplan leidt dit echter niet.

DEELZIENSWIJZE 12:

De indiener stelt het volgende.

Blz. 150 de killer in combinatie met blz. 149. Volgens de indiener kan je een lijn trekken, 10 km vanaf de rand van het Natura 2000 gebied, waarin praktisch alles vergunningplichtig is. Dit gecombineerd met de gewenste verbindingzones, waar een verandering in of op de verbindingzones een effect kan hebben op het N2000 gebied. Dit is volgens de indiener het zwaartepunt van het document. De indiener baseert dit op de volgende aangehaalde teksten:

Blz. 150 8.1.4

Toekomstige activiteiten en vergunningverlening

De indiener stelt dat dit beheerplan niet voor alle activiteiten duidelijkheid kan geven over de mogelijke effecten op de Natura 2000-doelstellingen.

Bestaande en nieuwe activiteiten die niet in het beheerplan zijn beschreven, of een duidelijke verandering van de activiteiten zoals beschreven in dit beheerplan, kunnen vergunningplichtig zijn in het kader van de Natuurbeschermingswet. Of een activiteit daadwerkelijk vergunningplichtig is, hangt af van de mogelijke effecten ervan op de Natura 2000-doelstellingen. Deze effecten hangen niet alleen samen met de aard en omvang van de activiteit, maar ook met de tijdsduur, de plaats en de periode. Bij de toetsing van mogelijke effecten van een activiteit moet ook rekening worden gehouden met functies buiten het gebied zoals foerageergebied, broedgebied en verbindingzones. Een en ander betekent dat voor het uitvoeren van activiteiten die mogelijk negatieve effecten hebben op de Natura 2000-doelstellingen van het Fochteloërveen wellicht een Nb-wetvergunning nodig is.

blz. 149

Een aan een project gebonden uitbreiding van de huidige recreatieve activiteiten in vorm en omvang moet worden beschouwd als een nieuwe activiteit en zal als zodanig getoetst moeten worden in het kader van de Nb-wet. Bij (grote) evenementen is vooroverleg met het bevoegd gezag gewenst. Ganzen kunnen tot maximaal 10 kilometer van de slaapplaatsen in het Fochteloërveen foerageren, wilde en kleine zwanen zitten meestal op 2-5 kilometer van het gebied (Feenstra & Kuipers, 2012). Kraanvogels foerageren bij voorkeur op de percelen grenzend aan het veen. Een potentiële beïnvloedingszone van 10 kilometer rond het Natura 2000-gebied wordt aangehouden, hierbinnen kunnen mogelijk foeragerende ganzen, zwanen en kraanvogels voorkomen en dus verstoord worden.

Antwoord:

Het door de indiener gestelde dat binnen 10 km praktisch alles vergunningplichtig is, is niet correct. Het huidige bestaande gebruik is bijna allemaal –zonder vergunning– toegestaan (zie ook H4).

Voor toekomstige activiteiten is alleen een vergunning nodig wanneer die activiteiten een negatief effect hebben op de Natura 2000-doelstellingen. Veel nieuwe activiteiten zullen –zoals veel bestaande activiteiten– geen negatief effect hebben op het Natura 2000-gebied en zullen dus gewoon door kunnen gaan, en zonder vergunning.

De door de indiener aangehaalde zone van 10 km is alleen relevant voor de aanleg van nieuwe infrastructuur en wellicht voor verstoring van ganzen (zie onder). Indien aanleg van nieuwe infrastructuur plaats vindt

binnen een straal van 10 kilometer, dient nagaan te worden of er een negatief effect is door verzuring, vermisting en verstoring. Wanneer dit niet het geval is kan de activiteit gewoon doorgang vinden.

Wat betreft het effect van uitbreiding van of nieuwe activiteiten op ganzen, geldt dat wanneer die activiteiten effecten hebben op het bestaande leefgebied van de ganzen, er een afweging plaats moeten vinden in het kader van de Natuurbeschermingswet en is er wellicht een vergunning nodig. Er is immers een mogelijk negatief effect op een instandhoudingsdoel. In de gebieden die geen foerageergebied zijn voor ganzen, zal er geen negatief effect optreden en zal de activiteit gewoon door kunnen gaan. Hetzelfde geldt voor de meeste activiteiten in het zomerhalfjaar, wanneer de ganzen zich in het broedgebied in noord Europa bevinden.

Indieners: C.P. en A. van Burgsteden

DEELZIENSWIJZE 1:

De indiener stelt dat in de analyse op pagina 54 en 55 wordt gesteld dat de draagkracht voor ganzen voor het gebied onder druk komt. Ook verjaging van foeragerende ganzen op landbouwgrond zou hierbij een rol spelen. Verder stelt de indiener wordt vastgesteld dat zowel toendrarietganzen als kolganzen zich in veel grotere aantallen manifesteren dan de aantallen die bij het instandhoudingsdoel worden genoemd. De indiener zou graag zien dat - gelet op de schade die optreedt aan de gewassen - om deze getalsmatige ambitie niet alleen als een minimum, maar ook als een maximum te hanteren. Dit betekent in de ogen van de indiener dat bij de cultuurtechnische ingrepen die in en rond het Fochteloërveen worden gedaan bijvoorbeeld geen extra slaapplekken worden gecreëerd voor ganzen, omdat hierdoor de aantallen nog verder zullen toenemen. Wanneer het maximum gehaald wordt dan zullen de ganzen volgens de indiener verjaagd moeten worden dan wel bejaagd. De indiener wil graag in het beheerplan terugvinden hoe dit beheerst gaat worden.

De indiener stelt verder dat ook op pagina 76/77 iets wordt gezegd over ganzen. Conclusie is hier: dat kan worden verondersteld dat het halen van instandhoudingsdoelen niet negatief wordt beïnvloed door vormen van bestaand gebruik. Graag zou de indiener zien dat deze analyse ook terugvertaald wordt naar de teksten op pagina's 54/55.

Verder stelt de indiener dat op pagina 117 ingegaan wordt op het belang van foerageergebied voor met name niet broedvogels. De indiener vindt het jammer dat in deze beschouwing voorbijgegaan wordt aan het feit dat foeragerende vogels schade toebrengen aan de landbouwgewassen.

Ook in relatie tot mogelijke oplossingen die op pagina 122 worden beschreven, is de indiener van mening dat een oplossing niet enkelzijdig kan worden gevonden in het met rust laten van foeragerende vogels. Ook wil de indiener aandacht vragen voor het feit dat grote aantal ganzen een nadelig effect hebben op weidevogelbeheer. De indiener is deelnemer in een weidevogelbeheerprogramma vanuit de provincie Friesland. Door de zeer grote aantallen ganzen is dit niet te combineren. Alleen het afstemmen van Frysk en Drents beleid volstaat volgens de indiener niet. Er moeten volgens de indiener concrete afspraken de grondeigenaren rond het Fochteloërveen worden gemaakt. De teelt van

alle gewassen moet weer mogelijk zijn en de boeren moeten voor 100% schadevergoeding ontvangen voor de schade die ze ondanks alle tegenmaatregelen, lijden.

Antwoord:

De bestrijding van ganzenschade is geen onderdeel van het Natura 2000-beheerplan. Beheersing van ganzenschade wordt geregeld via provinciaal beleid. Voor de volledigheid is het ganzenbeleid van beide provincies beschreven in hoofdstuk 4.

De teksten op blz. 54 en 55 betreffen een beschrijving van de huidige situatie en dan in relatie tot het instandhoudingsdoel en optredende knelpunten. Hier (H3) past geen vergaande analyse over de relatie met bestaand gebruik, omdat bestaand gebruik en de beoordeling daarvan pas in hoofdstuk 4 aan de orde is. De teksten op blz. 54 en 55 worden derhalve niet aangepast.

In de aangehaalde tekst op blz. 117 wordt een tekst toegevoegd waarmee aangeven wordt dat foeragerende vogels schade toebrengen aan de landbouwgewassen. In zoverre wordt de zienswijze op dit punt gevolgd.

Het combineren van weidevogelbeheer en ganzenfoerageergebied kan inderdaad erg lastig zijn. Het Natura 2000-beheerplan is echter niet de plek om dit integraal af te stemmen. Hier ligt een taak voor beide provincies, waarbij naast de afstemming van het ganzenbeleid en Natura 2000 ook het weidevogelbeheer betrokken dient te worden.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener geeft aan dat in paragraaf 4.2.3. op pagina 80 wordt gesteld dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een negatief effect kan hebben op de instandhoudingsdoelen en soorten. De indiener mist de onderbouwing hiervan. De indiener wil derhalve vragen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen als onderdeel van de bedrijfsvoering van een agrarisch bedrijf als bestaand gebruik te kenschetsen. Hiermee is dit altijd vergunningsvrij en kan ook "de inwaai van voor natuurdoelen schadelijke stoffen" als voorbeeld in paragraaf 8.2.5. worden verwijderd.

De indiener stelt verder dat in dezelfde tekst op pagina 80 naar voren wordt gebracht dat ook diepe grondbewerking een negatief effect kan hebben op Natura 2000 doelen. Ook hier ontbreekt volgens de indiener een onderbouwing en wordt niet aangegeven hoe diep die grondbewerking dan niet mag zijn of waar precies dit in en rond het Natura 2000 gebied speelt. De indiener vraagt om deze verwijzing uit het beheerplan te halen.

De indiener stelt dat bij lezing van paragraaf 8.1.3 en 4.2.3. enige verwarring ontstaat. Allereerst wordt in 8.1.3. verwezen naar paragraaf 4.4 die niet bestaat. Aansluitend valt op dat in de opsomming onder 8.1.3 "bemesten, stal en beweidingsemmissies" worden genoemd, terwijl hierover de paragraaf waar naar zou worden verwezen met geen woord wordt gerept. De indiener wil met het oog op het feit dat hierdoor grote verwarring kan ontstaan vragen deze zinsnede weg te laten. Verder stelt de indiener dat stalemissies worden geregeld in de PAS. Beweiding en mestaanwending wordt geregeld bij provinciale verordening ingevolge de wet natuurbescherming.

Antwoord:

De volgende tekst wordt toegevoegd aan het beheerplan:

"Zolang binnen het wettelijk kader gewerkt wordt, mag verwacht worden dat gebruik van gewasbescherming geen significante effecten voor Natura 2000-gebieden optreden. Verwacht mag worden dat met huidig en toekomstig generiek beleid en juiste naleving daarvan de risico's op af- en uitspoeling en significant negatieve effecten op instandhoudingdoelstellingen afdoende afgeregeld zijn. Deze effecten worden in generieke zin als niet significant beschouwd."

Op dit punt wordt de zienswijze overgenomen.

Grondbewerkingen kunnen een negatief effect hebben op de hydrologie indien ze plaatsvinden op locaties waar slecht doorlatende lagen worden aangetast. Dit kunnen ondiep (binnen 50 tot 100 cm) voorkomende verkitten bodemlagen zijn die ontstaan zijn door inspoeling. Door diepploegen kunnen deze lagen verdwijnen waardoor de waterhuishouding in de directe randzone verandert en de wegzijging uit het Fochteloërveen kan toenemen. Dit effect kan zich alleen voordoen in ongestoorde bodems in een zone meteen grenzend aan het Fochteloërveen.

De verwijzing wordt niet verwijderd, de zienswijze wordt niet overgenomen.

Een terechte constatering dat paragraaf 4.4 niet bestaat. De verwijzing wordt aangepast (4.2.3).

Er wordt een verwijzing toegevoegd dat bemesten, stal- en beweidingsemisies wordt geregeld via het PAS.

De zienswijze wordt op dit punt en op de omschreven wijze derhalve overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener stelt dat in paragraaf 7.4 uitgebreid stilgestaan wordt bij monitoring ten behoeve van alles dat met het natuurbelang te maken heeft. Tegelijkertijd speelt vanuit het perspectief van de functies in de omgeving van Fochteloërveen de zorg van de negatieve effecten die worden ondervonden van het feit dat de hoger gelegen natuur steeds natter wordt gemaakt. Ook in dit beheerplan wordt volgens de indiener nauwelijks gesproken over deze effecten. De indiener vindt het van groot belang dat in het bijzonder rond het Fochteloërveen een sluitend meetnet van hydrologische effecten vanuit het Fochteloërveen wordt ingericht. Ook met het oog op de haalbaarheid en betaalbaarheid van de ambitie om tot in alle randen van het Natura 2000 gebied hoogveenwaarden te creëren is het volgens de indiener van belang een goed zicht te hebben om de externe hydrologische effecten.

Antwoord:

Er vindt reeds monitoring plaats buiten het Fochteloërveen. Zo is er in het kader van het project Dutch Crane Resort en het Smildigerveen monitoringspunten geplaatst buiten het Fochteloërveen. Doel van deze locaties is om te beoordelen in hoeverre maatregelen in het veengebied een effect in de omgeving veroorzaken. Bij het beoordelen en optimaliseren van het bestaande meetnet zullen wensen om effecten in de omgeving te kunnen meten worden meegenomen.

DEELZIENSWIJZE 4:

Onderzoekszone

Op pagina 147 is een kaartbeeld opgenomen dat de zogenoemde "onderzoekszone" weergeeft. Onlangs is in het kader van een aantal pilots duidelijk geworden dat de hydrologische effecten van drainage en beregening buiten het Fochteloërveen zeer beperkt zijn. Om goede landbouwpraktijk te willen uitvoeren op het bedrijf van de indiener en omdat het voor het Natura 2000-gebied geen effect heeft kan dit deel volgens de indiener uit het beheerplan gehaald worden.

Bufferzone

In het beheerplan staat een bufferzone getekend die buiten het aangewezen Natura 2000-gebied valt. De mening van de indiener is dat een bufferzone in het natuurgebied hoort te vallen.

Antwoord:

Uit de tekst en figuur op blz. 147 wordt duidelijk hoe er in het kader van Natura 2000 wordt omgegaan met bufferzones in verband met drainage en beregening. Dit is relevante informatie. De zienswijze wordt niet overgenomen.

De bufferzone in figuur 7.2 is een weergave van een reeds in uitwerking zijnde maatregel (RWE-project polder Zeven Blokken). Die maatregelen beoogt het tegen gaan van verdroging binnen het Natura 2000-gebied. Dit effect kan niet worden bereikt met maatregelen binnen het Natura 2000-gebied.

Dit onderdeel van de zienswijze wordt derhalve niet overgenomen.

Indiener: LTO-Noord

DEELZIENSWIJZE 1:

Rond de duiding van habitats doet zich op de kaartbeelden binnen en buiten dit beheerplan volgens de indiener een vreemd verschijnsel voor. De indiener verwacht dat als gevolg van de tekst op pagina 21 de oorspronkelijke habitatkaart uit 2013 op onderdelen van kleur zou verschieten. De actuele habitatkaart op pagina 168 wijkt echter op meer onderdelen af dan de tekst op pagina 21 doet vermoeden. Zo is er bijna geen heide meer. Deze verwarring wordt volgens de indiener nog eens versterkt door de kaart op pagina 15 waar het Fochteloërveen voor 80% uit heide bestaat.

De indiener geeft verder aan dat als gevolg van keuzes binnen dit beheerplan vrijwel het gehele Fochteloërveen, tot aan de grenzen met haar omgeving wordt bestemd tot (herstellend)Hoogveen, ook al is dat daar feitelijk niet aanwezig. Deze ambitie vertaalt zich in een externe werking via de lijn van de hydrologie. Graag zou de indiener zien dat nog eens gekeken wordt naar de haalbaarheid van ambities, ook in reflectie op de realiseerbaarheid hiervan zonder dat de omgeving daar last van ondervindt. In het beheerplan komt naar het idee van de indiener onvoldoende naar voren waarom vrijwel het gehele Natura 2000 gebied Fochteloërveen, (herstellend)hoogveen moet worden en komt niet naar voren of een afweging richting haalbaar en betaalbaar is gemaakt.

Antwoord:

De habitatkaart is de afgelopen tijd een enkele maal aangepast. De veranderingen zijn niet alleen het gevolg van de aangegeven wijzigingen op blz. 21. De kaart op blz. 15 is een eenvoudige topografische kaart waar alleen hoofdgroepen van landgebruik zijn aangegeven. Deze kaart leent zich derhalve niet voor een vergelijking met een detailkaart zoals de habitattypenkaart.

De indiener vraagt een onderbouwing waarom zo'n groot deel van het Fochteloërveen is aangewezen als habitatype Herstellende hoogvenen. Het vaststellen van aanwezige habitattypen – in dit geval Herstellende hoogvenen – is aan strikte randvoorwaarden gebonden. Dit is een landelijke standaard aanpak waarbij onder andere bodemkenmerken en vegetatie worden gebruikt. Het bepalen van het voorkomen van habitattypen is derhalve geen gebiedsspecifieke afweging maar volgt uit een landelijke aanpak die technisch en niet beleidsmatig van karakter is.

Dat het realiseren van Actief hoogveen wel degelijk haalbaar is, blijkt onder meer uit de recent opgetreden ontwikkeling in de kern van het gebied. Het areaal actief hoogveen neemt hier toe, een gevolg van de opgetreden vernatting. Dit is in lijn met de verwachting. Door de geconstateerde verdroging op te heffen zal het hoogveen zich kunnen herstellen. Een verdere, meeruitgebreide onderbouwing vindt u in paragraaf 5.5 van het beheerplan.

Wat betreft de betaalbaarheid geldt dat de kosten van de maatregelen zijn bepaald en het benodigde budget is gereserveerd via de PAS.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener stelt dat op pagina 45 een tabel is opgenomen waarin wordt gesteld dat er een ambitie is om actieve hoogvenen en herstellende hoogvenen zowel kwantitatief als kwalitatief te vergroten/verbeteren. Aansluitend wordt in paragraaf 3.5.4. in een samengevoegde ambitie voor deze habitattypen gesteld dat het doel is; "behoud oppervlakte en kwaliteit". Dit laatste past in het beeld van de indiener van conservering van aanwezige waarden en geeft blijk van ambities welke voortvloeien uit een verstandige afweging. De indiener vraagt u dan ook de uitgangspunten in de tabel op pagina 45 aan te passen.

Antwoord:

De ambitie in 3.5.4 is foutief verwoord. Dat moet zijn: zowel kwantitatief als kwalitatief vergroting/verbetering. Dit zal worden aangepast.

Dit onderdeel van de zienswijze leidt derhalve tot wijziging van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener vindt het opvallend dat het Esmeer geen zuur ven meer hoeft te zijn. In de uitleg op pagina 21 wordt geschermd met de suggestie dat het valt onder Herstellende hoogvenen, maar eigenlijk gaat het om het feit dat je niet de kool en de geit kunt sparen (hier het ven en de gans). Wij snappen dat in dit beheerplan keuzes worden gemaakt, maar zouden het logisch vinden om de onderbouwing van die keuzes ook in het plan op te nemen.

Antwoord:

De onderbouwing heeft te maken met het toepassen van de standaard procedure waarbij onder ander bodemtypen en vegetaties zijn betrokken. In een eerdere versie waren de beslisregels van deze procedure niet goed toegepast. Er was in eerste instantie uitgegaan van een foutief bodemtype. Dit is hersteld waardoor het Esmeer als Herstellende hoogvenen dient te worden gekwalificeerd. Wij hopen dat indiener met deze toelichting de wijziging, die dus technisch en niet beleidsmatig van aard is, kan volgen.

DEELZIENSWIJZE 4:

De indiener stelt dat op pagina 42 op basis van onderzoek Rijkema et al. uit 2013 wordt gesuggereerd dat er nog steeds sprake is van grote mate van wegzijging, "vooral aan de kant van de landbouwpolder de 7 blokken en Ravenswoud". Op de pagina ernaast wordt vervolgens uitgelegd dat aan de Friese zijde in 2010 een hydrologisch buffergebied is aangelegd ter hoogte van het Compagnonsveld, Tachtig Bunder, Compagnonsbossen en de polder Ravenswoud. Aanvullend is daarna nog een aantal wijkrestanten afgedamd in het gebied "Zaagtand". De conclusie in dit beheerplan dat aan de Ravenswoud-kant nog sprake is van wegzijging is volgens de indiener derhalve niet te onderbouwen. In relatie tot de 7 blokken is wegzijging vanuit het Fochteloërveen op dit moment volgens de indiener nihil. Hullenaar heeft dit een aantal jaren terug onderzocht en dit is in 2012 (of zo) nog eens bevestigd door DHV die in het kader van de realisatie van een buffergebied de effecten van het opzetten van peilen in het landbouwgebied in kaart heeft gebracht. Zelfs doorrekening van fors hogere peilen in het landbouwgebied lieten een zeer beperkt effect in een smalle rand van het Fochteloërveen zien. De conclusie van de indiener is en blijft dat wegzijging naar landbouwgebied niet de oorzaak van de berekende verdroging van kwetsbare delen van het Fochteloërveen is. In het verlengde van deze stellingname wil de indiener vragen de stelling dat "het een essentiële randvoorwaarde is dat de hydrologie (zowel intern als extern) op orde wordt gebracht", te nuanceren. In verband met het gebrek aan hydrologische interactie behoeft immers extern niks op orde te worden gebracht (pag. 115 bovenaan).

Antwoord:

De interactie tussen de waterhuishouding van het Fochteloërveen en de omgeving is vastgesteld in onderzoek van Rijkema. Doel van het project Smildegerveen (Zeven Blokken) is niet alleen het tegen gaan van verdroging. Doel is:

1. Het kunnen bergen van extra aangevoerd water vanuit het Fochteloërveen met als oorzaak het dempen van de Schaapshokwijk (onderdeel project Smildegerveen);
2. Waterberging realiseren omdat benedenstrooms gelegen landbouwgebied een wateropgave heeft;
3. Voorkomen dat vanwege doorgaande maaiveldddaling op termijn lagere peilen noodzakelijk zijn er risico's ontstaan op toename wegzijging.

De zienswijze wordt dan ook niet overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 5:

De indiener geeft aan dat in de analyse op pagina 54 en 55 gesteld wordt dat de draagkracht voor ganzen voor het gebied onder druk komt. Ook verjaging van foeragerende ganzen op landbouwgrond zou hierbij een rol spelen. Gelet op de cijfers stelt de indiener vast dat zowel toendrarietganzen als kolganzen zich in veel grotere aantallen manifesteren dan de aantallen die bij het instandhoudingsdoel worden genoemd. Gelet op de schade die optreedt aan de gewassen van agrariërs in de omgeving van het Fochteloërveen zou het volgens de indiener goed zijn om deze getalsmatige ambitie niet alleen als een minimum, maar ook als een maximum te hanteren. Dit betekent volgens de indiener ook dat bij de cultuurtechnische ingrepen die in en rond het Fochteloërveen worden gedaan bijvoorbeeld geen extra slaappleatsen worden gecreëerd voor ganzen, omdat hierdoor de aantallen nog verder zullen toenemen. Verder stelt de indiener dat ook op pagina 76/77 iets wordt gezegd over ganzen. Conclusie is hier: dat kan worden verondersteld dat het halen van instandhoudingsdoelen niet negatief wordt beïnvloed door vormen van bestaand gebruik. Graag zouden wij zien dat deze analyse ook terugvertaald wordt naar de teksten op pagina's 54/55.

De indiener geeft aan dat gesteld wordt dat voor de kleine zwaan de ambitie van het aantal net onder de 100 ligt (pag. 52). In de analyse wordt geconcludeerd dat deze ambitie (nog) niet wordt gehaald en dat verstoring waarschijnlijk de boosdoener is. Kijkend naar de tellingen zoals weergegeven in figuur 3.14 is het voor de indiener duidelijk dat verstoring waarschijnlijk in elk jaar plaats vindt en dus statistisch niet de bepalende factor voor tegenvallende aantallen kan zijn. De indiener stelt dat de getalsmatige ambitie voor de kleine zwaan ruim boven de aantallen ligt die er in de meeste jaren daadwerkelijk zijn. Uitgaande van reële ambities stelt de indiener voor om de ambitie voor de kleine zwaan bij te stellen richting de 50 stuks.

De indiener stelt dat op pagina 117 het belang van foerageergebied voor met name niet broedvogels wordt genoemd. De indiener vindt het jammer dat in deze beschouwing voorbijgegaan wordt aan het feit dat foeragerende vogels schade toebrengen aan landbouwgewassen.

Ook in relatie tot mogelijke oplossingen die op pagina 122 worden beschreven, is de indiener van mening dat een oplossing niet enkelzijdig kan worden gevonden in het met rust laten van foeragerende vogels. Alleen het afstemmen van Frysk en Drents beleid volstaat volgens de indiener niet. Er moeten volgens de indiener concrete afspraken met boeren met grond rond het Fochteloërveen worden gemaakt. De teelt van wintergranen moet weer mogelijk zijn en de boeren moeten voor 100% schadevergoeding ontvangen voor de schade die ze ondanks alle tegenmaatregelen, lijden.

De indiener vindt het in dit verband ook schrijnend dat de TBO's uitbreiding van het Fochteloërveen nastreven maar er niet voor kiezen om in die uitbreidingsgebieden substantieel foerageergebieden voor de vogels die door het Fochteloërveen worden aangetrokken te realiseren. Volgens de indiener zou dit een bijdrage kunnen leveren in het ondersteunen van ambities rond vogelsoorten en een ontlasting kunnen vormen van de druk op landbouwbelangen.

Antwoord:

De bestrijding van ganzenschade is geen onderdeel van het Natura 2000-beheerplan. Beheersing van ganzenschade wordt geregeld via provinciaal beleid. Voor de volledigheid is het ganzenbeleid van beide provincies beschreven in hoofdstuk 4.

De teksten op blz. 54 en 55 betreffen een beschrijving van de huidige situatie en dan in relatie tot het instandhoudingsdoel en optredende knelpunten. Hier (H3) past geen vergaande analyse over de relatie met bestaand gebruik, omdat bestaand gebruik en de beoordeling daarvan pas in hoofdstuk 4 aan de orde is. De teksten op blz. 54 en 55 worden derhalve niet aangepast.

De storing treedt inderdaad elk jaar op, maar kan van jaar tot jaar in intensiteit verschillen. De opstellers van het beheerplan zijn van mening dat storing wel degelijk een bepalende factor kan zijn.

Veldwaarnemingen laten zien dat storing een rol speelt. Hoe groot die rol is, is niet bekend. Wanneer de storing afneemt is het heel goed denkbaar dat de aantallen wel het instandhoudingsdoel bereiken.

In de aangehaalde tekst op blz. 117 wordt een tekst toegevoegd waarmee aangegeven wordt dat foeragerende vogels schade toebrengen aan de landbouwgewassen. De zienswijze wordt gevolgd.

Het Natura 2000-beheerplan is niet het instrument om de aspecten ten aanzien van ganzenschade die de indiener noemt te behandelen. Het beheerplan ziet immers op de bescherming van soorten en habitats en is niet ter regeling van schade als gevolg daarvan. Hiertoe dient provinciaal beleid. Ook hierbij kan een taak liggen van beide provincies, waarbij naast de afstemming van het ganzenbeleid en Natura 2000 ook afspraken kunnen worden gemaakt over teelt van wintergranen en de mate van schadevergoeding.

DEELZIENSWIJZE 6:

De indiener geeft aan dat in paragraaf 4.2.3. op pagina 80 gesteld wordt dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een negatief effect kan hebben op de instandhoudingsdoelen en soorten. De indiener mist de onderbouwing en vindt dat vanzelfsprekend. De indiener vraagt het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen als onderdeel van de bedrijfsvoering van een agrarisch bedrijf als bestaand gebruik te kenschetsen. Hiermee is dit altijd vergunningsvrij en kan ook "de inwaai van voor natuurdoelen schadelijke stoffen" als voorbeeld in paragraaf 8.2.5. worden verwijderd.

De indiener geeft verder aan dat in dezelfde tekst op pagina 80 naar voren wordt gebracht dat ook diepe grondbewerking een negatief effect kan hebben op Natura 2000 doelen. Ook hier ontbreekt volgens de indiener een onderbouwing en wordt niet aangegeven hoe diep die grondbewerking dan niet mag zijn of waar precies dit in en rond het Natura 2000 gebied speelt. De indiener vraagt deze verwijzing uit het beheerplan te halen.

De indiener geeft aan dat bij lezing van paragraaf 8.1.3 en 4.2.3. enige verwarring ontstaat. Allereerst wordt in 8.1.3. verwezen naar paragraaf 4.4 die niet bestaat. Aansluitend valt het de indiener op dat in de opsomming onder 8.1.3 "bemesten, stal en beweidingsemmissies" worden

genoemd, terwijl hierover de paragraaf waar naar zou worden verwezen met geen woord wordt gerept. De indiener vraagt met het oog op het feit dat hierdoor grote verwarring kan ontstaan deze zinsnede weg te laten. Stalemissies worden geregeld in de PAS, Beweiding en mestaanwending wordt geregeld bij provinciale verordening ingevolge de wet natuurbescherming.

Antwoord:

De betreffende tekst wordt vervangen door de volgende:

"Zolang binnen het wettelijk kader gewerkt wordt, mag verwacht worden dat er geen significante effecten voor Natura 2000-gebieden optreden. Verwacht mag worden dat met huidig en toekomstig generiek beleid en juiste naleving daarvan de risico's op af- en uitspoeling en significant negatieve effecten op instandhoudingdoelstellingen afdoende afgeregeld zijn. Deze effecten worden in generieke zin als niet significant beschouwd."

De zienswijze wordt op dit punt overgenomen.

Grondbewerkingen kunnen een negatief effect hebben op de hydrologie indien ze plaatsvinden op locaties waar slecht doorlatende lagen worden aangetast. Dit kunnen ondiep (binnen 50 tot 100 cm) voorkomende verkitte bodemlagen zijn die ontstaan zijn door inspoeling. Door diepploegen kunnen deze lagen verdwijnen waardoor de waterhuishouding in de directe randzone verandert en de wegzijging uit het Fochteloërveen kan toenemen. Dit effect kan zich alleen voordoen in ongestoorde bodems in een zone meteen grenzend aan het Fochteloërveen. De betreffende tekst wordt niet verwijderd, maar iets verduidelijkt.

In zoverre leidt de zienswijze tot een tekstuele wijziging in het beheerplan.

Een terechte constatering dat paragraaf 4.4 niet bestaat. De verwijzing wordt aangepast (4.2.3).

Er wordt een verwijzing toegevoegd dat bemesten, stal en beweidingsemisies wordt geregeld via het PAS.

Ook dit onderdeel van de deelzienswijze leidt tot een wijziging van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 7:

De indiener stelt dat in paragraaf 7.4 uitgebreid wordt stilgestaan bij monitoring ten behoeve van alles dat met het natuurbelang te maken heeft. Daarnaast stelt de indiener dat tegelijkertijd vanuit het perspectief van de functies in de omgeving van Fochteloërveen de zorg speelt van de negatieve effecten die worden ondervonden van het feit dat de hoger gelegen natuur steeds natter wordt gemaakt. Ook in dit beheerplan wordt volgens de indiener nauwelijks gesproken over deze effecten. De indiener acht het van groot belang dat in het bijzonder rond het Fochteloërveen een sluitend meetnet van hydrologische effecten vanuit het Fochteloërveen wordt ingericht. Ook met het oog op de haalbaarheid en betaalbaarheid van de ambitie om tot in alle randen van het Natura 2000 gebied hoogveenwaarden te creëren is het volgens de indiener van belang een goed zicht te hebben om de externe hydrologische effecten.

Antwoord:

Er vindt monitoring plaats buiten het Fochteloërveen. Zo is er in het kader van het project Dutch Crane Resort en het Smildigerveen monitoringspunten geplaatst buiten het Fochteloërveen. Doel van deze locaties is om te beoordelen in hoeverre maatregelen in het veengebied een effect in de omgeving veroorzaken. Bij het beoordelen en optimaliseren van het bestaande meetnet zullen wensen om effecten in de omgeving te kunnen meten worden meegenomen.

DEELZIENSWIJZE 8:

Op pagina 147 is een kaartbeeld opgenomen dat de zogenoemde "onderzoekszone" weer geeft.

Volgens de indiener is onlangs in het kader van een aantal pilots duidelijk geworden dat de hydrologische effecten van drainage en beregening buiten het Fochteloërveen zeer beperkt zijn. Onder invloed van deze kennis zal naar de inschatting van de indiener een heroverweging van de begrenzing van de onderzoekszone rond het Fochteloërveen mogelijk zijn. De indiener vraagt om in de nog volgende stappen ruimte te laten voor een dergelijke heroverweging.

Antwoord:

In het beschreven proces voor drainage en beregening is, in overleg met o.a. indiener van deze zienswijze, ruimte ingebouwd om de onderzoekszones in Drenthe op termijn op basis van uitgewerkte maatregelpakketten voor de betrokken gebieden te herformuleren naar overgangszones. Het beheerplan behoeft derhalve niet te worden gewijzigd. Daarnaast hebben de bij dit beleid betrokken partijen, waaronder indiener van deze zienswijze, gezamenlijk geconstateerd dat er op dit moment geen aanleiding is om de onderzoekszones in Drenthe aan te passen. De zienswijze wordt op dit punt niet overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 9:

Bijlage 3 omvat een kaartbeeld waar de bufferzone ("realisatie bufferzone polder zeven blokken"). Met de beschikbare kennis moet het volgens de indiener mogelijk zijn om de cirkel terug te brengen tot de daadwerkelijke grens van deze beoogde buffer.

Antwoord:

De begrenzing van de buffer wordt beter in beeld gebracht. Deze deelzienswijze wordt derhalve overgenomen.

Indiener: Vereniging Natuurmonumenten

DEELZIENSWIJZE 1:

De indiener stelt dat er in de afgelopen jaren en in de afgelopen periode in het bijzonder een toename van verstoring van het luchtruim boven het natuurgebied Fochteloërveen te zien is. Dit heeft volgens de indiener een grote invloed op de in het gebied verblijvende (trek)vogels. Met name worden genoemd kraanvogels en N2000-soorten zoals de toendrarietgans. Het gebied is tevens formeel door de Provincie aangewezen als rust- en stiltegebied.

Verder stelt de indiener dat in het beheerplan verwezen wordt naar de door de KNWL opgestelde gedragscode. In deze gedragscode staat dat er niet over N2000 gebieden zal worden gevlogen.

In de praktijk wordt deze gedragscode volgens de indiener onvoldoende en niet consequent door piloten nageleefd. Stilte in en boven het gebied is hierdoor onvoldoende gewaarborgd en daardoor komen instandhoudingsdoelen voor verstoringgevoelige soorten in het gedrang. De indiener geeft aan dat op pagina 78 van het beheerplan deze zorg wordt gedeeld met de zinsnede: "Laagvliegende vliegtuigen kunnen leiden tot significante negatieve effecten. Aandachtspunt is met name de kleine zwaan, aangezien het instandhoudingsdoel voor deze soort niet gehaald wordt."

Op 18 april 2016 heeft de indiener samen met de provincie Drenthe het Ministerie van I en M gevraagd om het Fochteloërveen als belangrijk vogelgebied op de BIRD SANCTUARIES, BIRD STRIKE RISK AND WETLAND AREA kaart van AIP Netherlands te vermelden. Een vermelding als 'bird sanctuary' betekent in de praktijk dat er (in bepaalde periodes) niet over dit gebied mag worden gevlogen. De indiener verzoekt om dit verzoek ook als concreet te nemen maatregel in het ontwerp beheerplan op te nemen.

De indiener stelt verder dat in het ontwerpbeheerplan op pagina 117 is opgenomen dat de komende beheerplanperiode de optredende verstoring door luchtverkeer (kleine zwaan) in beeld wordt gebracht. De indiener vraagt om in het beheerplan tevens op te nemen dat er nader onderzocht wordt op welke wijze rust en stilte formeel via regelgeving structureel voor het gehele gebied geborgd kan worden en/of er eventueel ook een bufferzone ingesteld moet worden.

Het is volgens de indiener belangrijk dat deze uitwerking vervolgens wordt opgenomen op de verplichte en officiële vliegkaart van Nederland. Volgens de indiener kan dan de luchtverkeersleiding (LVNL) van Airport Groningen te Eelde op basis van deze kaart sturen, corrigeren, handhavend optreden wat enkel en alleen op basis van de gedragscode niet mogelijk is. .

Voor nadere informatie over de verstoringgevoeligheid in relatie tot de kleine luchtvaart verwijst de indiener naar het rapport; "Bestaand gebruik kleine luchtvaart en beheerplannen Natura 2000". Met subtitel: Naar een uniforme en transparante behandeling van dit onderwerp in alle beheerplannen. Uitgegeven door; Ministerie van Infrastructuur & Milieu (voorheen Verkeer & Waterstaat), DGLM 7 februari 2011 rapport nr. 10-180.

Antwoord:

Het knelpunt dat de indiener aangeeft betreffende verstoring door kleine luchtvaart is inderdaad ook door ons signaleerd. Als maatregel is opgenomen (blz. 122) dat in overleg wordt getreden met organisatoren van vliegverkeer om te komen tot een betere naleving van de gedragscodes en het verleggen van versturende vliegroutes.

Het verzoek van de indiener om een reeds ingediende verzoek bij het Ministerie van IenM om het Fochteloërveen een vermelding als 'bird sanctuary' te geven en dit als maatregel in het beheerplan te benoemen, wordt niet overgenomen. Wel vermelden we in het beheerplan dat dit verzoek er ligt. In zoverre leidt deze deelszienswijze tot aanpassing van het beheerplan.

Er is reeds nagegaan hoe rust en stilte formeel geregeld kan worden. Er wordt geen noodzaak gezien om aanvullend op bovenstaande nog andere maatregelen te treffen.

Omdat de officiële vliegkaart van Nederland niet aangepast kan worden middels een Natura 2000-beheerplan leidt deze zienswijze ook op dit punt niet tot aanpassing van het beheerplan.

DEELZIENSWIJZE 2:

De indiener stelt dat op pagina 66 van het beheerplan een nadere toelichting wordt gegeven op de wet- en regelgeving luchtvaart en het gebruik van drones in het bijzonder. De indiener geeft aan dat hierbij onderscheid wordt gemaakt tussen professionele en hobbymatige vliegeniers. De indiener stelt dat inmiddels uit de praktijk gebleken is dat deze differentiatie alleen nog onvoldoende is om het gebruik van drones in goede banen te kunnen leiden. Vooral het professionele gebruik vraagt om een nadere detaillering.

De indiener vraagt om de volgende tekst op te nemen in het ontwerpbeheerplan: "Het gebruik van drones (alle gewichtsklassen) is een vergunningplichtige activiteit binnen een N2000 gebied met uitzondering van het gebruik van drones door inliggende terreinbeheerders ten behoeve van monitoring, beheer en inrichting van hun terreinen. Terreinbeheerders zijn vrijgesteld van deze verplichting." De indiener vraagt om bovenstaande aanvullingen op te nemen in alle beheerplannen.

Antwoord:

Naar aanleiding van deze zienswijze hebben wij gezocht naar een formulering voor dit thema die beter aansluit bij de praktijk. Dit heeft geleid tot een alternatieve tekst die wij als ambtshalve wijziging opnemen in het beheerplan.

Deze deelzienswijze wordt in zoverre overgenomen.

DEELZIENSWIJZE 3:

De indiener stelt dat het Flora- en faunabeleidsplan van Drenthe er in voorziet dat naast het rustgebied bij het Leekstermeer op termijn één of twee nieuwe rustgebieden voor (alle)ganzen worden gerealiseerd met maximaal 500 hectare (overwegend) grasland per gebied. Daarin mogen ganzen niet bejaagd of verjaagd worden. Verder Daarnaast stelt de indiener dat de binnen het Fochteloërveen verblijvende N2000-soorten zoals de toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan ten aanzien van hun instandhouding tevens afhankelijk zijn van omliggende agrarische gebieden vooral ten aanzien van hun voedselvoorziening. Dit geldt deels voor het Drentse maar bovenal voor het Friese deel van het Fochteloërveen.

Verder stelt de indiener dat de "Fryske Guozzenoanpak 2014" voor een aantal dilemma's zorgt op dit vlak die de indiener toelicht. Maatregelen die genomen worden op omliggende agrarische grond om vraatschade te voorkomen mogen niet conflicteren met de instandhoudingsdoelen die voor deze N2000-soorten gelden. Ten aanzien van de instandhoudingsdoelen is gesteld dat er voor deze soorten voldoende rust- en foerageergebied aanwezig moet zijn. Tevens zijn er specifieke verstoringgevoelige soorten zoals de in het gebied verblijvende kraanvogels die beschermd zijn conform de flora- en faunawet die ook

gebruik maken van de omliggende percelen. Om voor schadevergoeding in aanmerking te kunnen komen zijn boeren verplicht om verjagingactiviteiten te ondernemen. Het verjagen van foeragerende grauwe ganzen kan dan weer een verstorend effect opleveren voor de kraanvogels die tegelijkertijd op het perceel verblijven.

De indiener vraagt om voor de randzone rondom het Fochteloërveen een nadere analyse en uitwerking te maken ten aanzien van de aspecten rust en voedsel in relatie tot de geldende instandhoudingsdoelen voor de soorten toendrarietgans, kolgans en kleine zwaan. Tevens vraagt de indiener de uitvoering van de Fryske Guozzenoanpak 2014 daarin te betrekken vooral in relatie tot de in de randzone verblijvende kraanvogels.

Antwoord:

Voor de toendrarietgans en de kolgans is er vanuit Natura 2000 geen urgentie om nader onderzoek te doen met eventueel als doel de foerageergebieden te optimaliseren en dan ook in relatie tot landbouwkundig gebruik. Van beide soorten worden de instandhoudingsdoelen (ruimschoots) gehaald. Voor de kleine zwaan wordt verwacht dat met de in het beheerplan geformuleerde maatregelen eveneens de doelstellingen gehaald kunnen worden. De kraanvogel is geen aangewezen soort voor het Fochteloërveen. Er wordt geen aanleiding gezien om voor deze soort verstoring als knelpunt aan te pakken.

Vanuit de ganzenproblematiek in beide provincies zou het inderdaad wenselijk kunnen zijn de aangegeven problematiek te onderzoeken. Maar dat wordt niet opgepakt binnen het beheerplan, aangezien dat niet het geëigende instrument daarvoor is. Het beheerplan ziet immers op de bescherming van soorten en habitats en is niet ter regeling van schade als gevolg daarvan.

De zienswijze wordt derhalve niet overgenomen.

Ambtshalve wijzigingen

De eerste ambtshalve wijziging betreft de paragraaf 'Juridische kaders uitvoering beheerplan' in beide behandelde beheerplannen.

De reden voor deze wijziging is dat gebleken is dat de ontwerpbeheerplannen op dit punt feitelijk onvolledig zijn en derhalve wijziging behoeven.

In de beheerplannen komt de navolgende vervangende tekst:

"Juridische kaders uitvoering beheerplan"

In het beheerplan is beschreven en onderbouwd welke maatregelen en handelingen ten minste noodzakelijk zijn om te voldoen aan de instandhoudingsdoelstellingen voor soorten en habitattypen. Indien het de verwachting is dat de uitvoering van de maatregelen mogelijk tijdelijk negatieve effecten met zich mee zal brengen, zijn deze effecten in relatie tot de instandhoudingsdoelstellingen in het beheerplan beoordeeld. Waar nodig zijn in het beheerplan aanvullende voorwaarden gesteld aan de uitvoering van deze maatregelen. Op basis van de beoordeling en de gestelde voorwaarden zijn significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelstellingen als gevolg van de uitvoering van die maatregelen uitgesloten.

Daarbij heeft het voorliggende beheerplan betrekking op een Natura 2000-gebied dat tevens onderdeel is van het Programma Aanpak Stikstof. In het kader van dat programma is voor het gebied een PAS-gebiedsanalyse opgesteld. De PAS maatregelen uit het beheerplan maken onderdeel uit van die gebiedsanalyse. Over het PAS is een passende beoordeling uitgevoerd. De uitvoeringsaspecten van maatregelen zijn daarbij meegenomen. Het programma is inmiddels vastgesteld en de PAS-gebiedsanalyse maakt hiervan onderdeel uit. De conclusie is dat het PAS onderbouwd is en dat er geen significant negatieve effecten te verwachten zijn.

Een aantal van de in het beheerplan neergelegde PAS en/of Natura 2000 maatregelen kan worden beschouwd als "lichte beheersmaatregelen". Dit wil zeggen dat het maatregelen betreft die vergelijkbaar zijn aan het regulier beheer welke nu al plaatsvindt, zoals bijvoorbeeld het verwijderen van opslag, maaien, kappen en plaggen. Kenmerkend hierbij is dat de "lichte beheersmaatregelen" jaarlijks of cyclisch plaatsvinden en dat ze noodzakelijk zijn om te voorkomen dat een habitatype in kwaliteit en/of omvang achteruit gaat. Voor dergelijke maatregelen geldt dat significant negatieve effecten van het uitvoeren ervan uit te sluiten zijn.

Bij de uitvoering van het geheel aan handelingen en maatregelen onder in het beheerplan geformuleerde voorwaarden zal er met zekerheid geen sprake zijn van significant negatieve effecten op de gestelde instandhoudingsdoelstellingen.

Ten aanzien van een aantal maatregelen konden de effecten van de uitvoeringsfase nog niet uitputtend worden beoordeeld omdat bijvoorbeeld specifieke informatie over de wijze van uitvoering ten tijde van het vaststellen van het beheerplan ontbrak. Hieromtrent neemt de provincie het standpunt in dat er ook ten aanzien van deze effecten van de uitvoeringsfase geen vergunningplicht geldt omdat die mogelijke effecten per definitie tijdelijk zijn en omdat het algemeen belang uitvoering van de maatregelen vereist. Het beheerplan dient immers om positieve lange(re) termijn effecten te bereiken voor de betrokken habitattypen en/of voor de betrokken soorten. In dat kader is ook een uitgebreid monitoringregime opgezet om de Natura 2000 doelen te bewaken. Het belang bij het uitvoeren van maatregelen weegt al met al zwaarder dan mogelijke tijdelijke negatieve effecten samenhangend met de uitvoeringsfase van die maatregelen.

Bij voorgaande is in overweging genomen dat de handelingen en maatregelen met voldoende zorg worden uitgevoerd. Onder zorg wordt in dit geval verstaan dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat zijn handelen tot schade kan leiden op instandhoudingsdoelstelling en/of wezenlijke kenmerken en waarden van het gebied dergelijke handelingen en maatregelen achterwege laat of zoveel mogelijk beperkt en/of ongedaan maakt. Hierbij wordt in ieder geval rekening gehouden met de gebied specifieke aandachtspunten zoals omschreven in hoofdstuk 8. Waar mogelijk wordt aangesloten bij de gedragscode in het kader van de Flora- en Faunawet.

Op basis van artikel 19a in samenhang met artikel 19d Natuurbeschermingswet 1998 bestaat geen noodzaak voor het afgeven van een vergunning voor de uitvoering van de handelingen en maatregelen zoals omschreven in het voorliggende beheerplan."

De tweede ambtshalve wijziging betreft de paragraaf 'Vliegbewegingen' in de beide beheerplannen, waarbij geldt dat de wijziging voor het beheerplan Fochteloërveen enigszins afwijkt. Deze afwijkende tekst is in blauw weergegeven. De reden voor de ambtshalve wijziging is dat gebleken is dat de ontwerpbeheerplannen op dit punt feitelijk onjuist/onvolledig zijn en derhalve wijziging behoeven.

In de beheerplannen komt de navolgende vervangende tekst, waarbij, zoals aangegeven, de in blauw weergegeven tekst alleen in het beheerplan Fochteloërveen zal worden opgenomen:

"Vliegbewegingen

Kleine luchtvaart

Door Lensink et al. (2011) is een effectbeoordeling uitgevoerd naar het bestaand gebruik van kleine luchthavens en beheerplannen Natura 2000. Hierin is onderzocht of en welke negatieve effecten kunnen optreden van luchtvaart vanaf kleine luchthavens. Onder kleine luchtvaart moet worden begrepen motorvliegen (Single Engine Piston), motorvliegen (Micro Light Aircraft), zweefvliegen, ballonvaren, schermvliegen, snorvliegen en zeilvliegen.

Uit de analyse bij de effectbeoordeling blijkt dat er 79 HR-gebieden zijn waarop geen noemenswaardige verstoring van klein verkeer zijn te verwachten omdat het gebied is aangewezen voor typen en soorten die niet gevoelig zijn voor verstoring. In Drenthe betreft dit de gebieden: Norgerholt, Witterveld, Drouwenerzand, Elperstroomgebied, Holtingerveld, Mantingerbos en het Mantingerzand.

Een tweede groep bestaat uit 75 gebieden die op ruime afstand van een vliegveld of terrein liggen zodat de vliegintensiteit laag tot nihil is en er geen noemenswaardige verstoring zal optreden (VR-gebieden). In al deze gebieden is zonder meer geen sprake van negatieve effecten. In Drenthe betreft dit de gebieden: Leekstermeer, Zuidlaardermeer, Fochteloërveen, Drentse Aa, Drents-Friese Wold & Leggelderveld, Dwingelderveld en Bargerveen.

Een derde groep bestaat uit 8 gebieden met in de nabijheid een vliegveld waardoor verstoring optreedt. Negatieve effecten zijn hierdoor niet uitgesloten (HR- en VR-gebieden). Deze groep omvat echter geen Drentse natura 2000 gebieden.

Omdat in het eerste onderzoek van Lensink et al. (2011) geen rekening is gehouden met typische soorten bij habitatgebieden is door R. Lensink, Bureau Waardenburg bv, een nader onderzoek ('Bestaand gebruik klein vliegverkeer; hoe verhoudt dit zich tot typische soorten van beschermde habitattypen?') verricht. In het onderzoek is nagegaan of van bestaand gebruik door klein verkeer negatieve effecten op typische soorten van beschermde habitattypen

aan de orde zijn. In een groot aantal gebieden is dit in het geheel niet aan de orde omdat vliegvelden of vliegterreinen op een te grote afstand liggen om aanleiding te kunnen zijn voor een noemenswaardige vliegintensiteit (>5 bewegingen/dag/km²).

Een beperkt aantal gebieden ligt (bijna) binnen bereik van vliegvelden waardoor de vliegintensiteit in een (klein) deel van het gebied boven genoemde grenswaarde uitkomt. Relevante habitats met hun typische soorten liggen of op ruimere afstand van het vliegveld, dan wel slechts een zeer beperkt deel van deze habitats wordt beïnvloed. Negatieve effecten op typische soorten zijn daarmee uitgesloten of niet meetbaar in omvang. In acht gebieden kan sprake zijn van enig negatief effect van bestaand gebruik op typische soorten. Deze groep omvat echter geen Drentse natura 2000 gebieden.

Uit voorgaande onderzoeken kan geconcludeerd worden dat negatieve effecten op de Drentse Natura 2000 gebieden, als gevolg van vliegbewegingen, op voorhand zijn uit te sluiten.

Geconstateerd is dat er in het Fochteloërveen toch verstoring plaatsvindt door klein luchtverkeer. Voor een deel betreft het illegale activiteiten en voor een ander deel hangt het probleem samen met de huidige routes van lesvliegtuigjes en helikopters boven het foerageergebied. Er is een gedragscode ontwikkeld door de KNVvL (Vereniging voor Luchtvaart). In de code is opgenomen dat klein luchtverkeer natuurgebieden vermijdt en als het niet anders kan deze op minimaal 1.000 ft overvliegt.

Handhaving van de bestaande regels is voor het Fochteloërveen een aandachtspunt voor de provincie. Daarnaast wordt vanuit het voorzorgbeginsel naar gestreefd de (legale) storing door lesvliegtuigjes over het foerageergebied te verminderen. Hiervoor dient overleg te worden gepleegd met de betrokken instanties met als inzet de betreffende routes te verleggen.

Om vast te kunnen stellen in welke mate er verstoring van kleine zwanen door luchtverkeer plaatsvindt, wordt met bestaande inventarisatiegegevens nagegaan of de mate van verstoring is veranderd en of er effecten zijn waar te nemen van de (eventueel) veranderende verstoring.

TUG ontheffing

Naast vliegbewegingen van en naar de luchthavens, is het voor enkele soorten luchtvaartuigen mogelijk om buiten een luchthaven op te stijgen en te landen. Dit kan alleen met een door Gedeputeerde Staten verleende ontheffing vanuit Wet luchtvaart, een zogenaamde TUG-ontheffing (Tijdelijk en Uitzonderlijk Gebruik). In het provinciaal beleid is geregeld dat voor het landen en opstijgen in een Natura 2000-gebied (en de Ecologische Hoofdstructuur) geen ontheffing wordt verleend. Tevens geldt een verbod voor gemotoriseerde luchtvaartactiviteiten binnen een zone van 2.000 meter rondom alle Natura 2000-gebieden.

Voor de traumahelikopter gelden speciale regels. Deze behoeven bij urgente inzet géén TUG-ontheffing, maar de piloot dient wel rekening te houden met het vliegen boven natuurgebieden.

Negatieve effecten op zowel Vogel- als Habitatrichtlijndoelen door betreding of andere mechanische effecten als gevolg van landen of opstijgen zijn hierdoor eveneens op voorhand uit te sluiten.

Drones

Het gebruik van drones is de laatste jaren enorm in opkomst. Het is aannemelijk dat het gebruik van drones in en rondom Natura 2000-gebieden significant negatieve effecten kan hebben voor een Natura 2000-gebied. In beginsel is het daarom niet toegestaan om met drones te vliegen boven Natura 2000-gebieden. In individuele gevallen kan aan de hand van een 'voortoets' beoordeeld worden of het gebruik van een drone mogelijk negatieve effecten heeft voor de

aangewezen (typische) habitatsoorten en vogelrichtlijnsoorten. Afhankelijk van de voortoets kan, eventueel onder bepaalde voorwaarden ten aanzien van frequentie of plaatsen waar gevlogen mag worden, een Natuurbeschermingswet vergunning worden verleend voor het vliegen met een drone in een Natura 2000-gebied.

Het gebruik van drones door een terrein beherende organisaties is vrijgesteld van de vergunningplicht, echter enkel en alleen in relatie tot het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen (incl. monitoring in dat kader). Voorgaande geldt alleen in het geval het gebruik van drones minder negatieve gevolgen heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen dan een andere alternatieve ingreep.

Naast een Natuurbeschermingswet vergunning is mogelijk ook een Flora en faunawet ontheffing vereist voor het gebruik van drones.

Militaire luchtvaart

Boven natuurgebieden waaronder een groot aantal Natura 2000 gebieden vinden diverse militaire vliegactiviteiten plaats. Op grond van luchtvaartwetgeving (Regeling minimum VFR-vlieghoogten en VFR-vluchten buiten de daglichtperiode voor militaire vliegtuigen en helikopters (18-7-2014)) zijn aangewezen:

- Een aantal laagvlieggebieden voor helikopters. Deze gebieden zijn gedeeltelijk gelegen boven diverse Natura 2000 gebieden, waaronder het Witterveld en diverse andere Drentse Natura 2000 gebieden. Voor deze activiteiten is een Natuurbeschermingswetvergunning verleend die met een uitspraak van de Raad van State van september 2014 onherroepelijk is geworden.
- Een tweetal laagvliegroutes. Deze routes van circa 4 km breed zijn gedeeltelijk gelegen boven Natura 2000 gebieden, waaronder diverse gebieden in de provincie Drenthe. Deze activiteiten worden momenteel getoetst aan de Natuurbeschermingswet. Indien een verstoring effect op de Natura 2000 instandhoudingsdoelstellingen en/of beschermde natuurmonumenten niet kan worden uitgesloten of voorkomen, zal ook daarvoor een Natuurbeschermingswetvergunning voor worden aangevraagd.

Conclusie

Hoog vluchtverkeer zal niet leiden tot significante effecten omdat de afstand om soorten te verstoren simpelweg te ver is. Naar kleine luchtvaart is nader onderzoek gedaan. Hieruit blijkt dat klein luchtverkeer op de meeste Natura 2000-gebieden van Drenthe geen negatieve effecten hebben. Voor Fochteloërveen geldt dat er wel enige verstoring door klein luchtverkeer plaats vindt. Het betreft voor een deel illegale activiteiten en voor een ander deel hangt het probleem samen met de huidige routes van lesvliegtuigjes en helikopters boven het foerageergebied. Dit betekent dat handhaving van de bestaande regels voor het Fochteloërveen een aandachtspunt is. Daarnaast wordt er naar gestreefd de (legale) storing door lesvliegtuigjes over het foerageergebied te verminderen. Hiervoor wordt overleg gepleegd met de betrokken instanties met als inzet de betreffende routes te verleggen.

Het gebruik van drones is de laatste jaren enorm in opkomst. Er is geen onderzoek voorhanden waaruit blijkt dat dit op voorhand geen negatieve effecten met zich meebrengt. Om deze reden staan wij het gebruik van drones op voorhand niet toe binnen en direct rondom Natura 2000-gebieden.

Voordat drones gebruikt mogen worden zal beoordeeld moeten worden of het gebruik geen negatieve effecten heeft en zal in voorkomende gevallen een natuurbeschermingswet vergunning aangevraagd moeten worden. Hierop geldt een uitzondering voor terrein beherende organisaties. Enkel in het geval het gebruik van drones minder negatieve gevolgen heeft voor de

instandhoudingdoelstellingen dan een andere alternatieve ingreep mag een terrein beherende organisatie zonder natuurbeschermingswetvergunning drones gebruiken in relatie tot het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen.